

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ENTEĞRE RAPORLAMA VE ENTEĞRE RAPOR
ÇERÇEVESİNİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE
UYGULANMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**Nevzat GÜNGÖR
2501140618**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Taylan ALTINTAŞ

İSTANBUL, 2017

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ENTEĞRE RAPORLAMA VE ENTEĞRE RAPOR
ÇERÇEVESİNİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE
UYGULANMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**Nevzat GÜNGÖR
2501140618**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Taylan ALTINTAŞ

İSTANBUL, 2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı

: NEVZAT GÜNGÖR

Numarası : 2501140618

Anabilim Dalı /

Anasanat Dalı / Programı : MUHASEBE

Danışmanı : DOÇ.DR. TAYLAN ALTINTAŞ

Tez Savunma Tarihi : 07.06.2017

Saati : 10:00

Tez Başlığı

: ENTERGE RAPORLAMA VE ENTERGE RAPOR ÇERÇEVESİNİN DÜNYA'DA VE
TÜRKİYE'DE UYGULANMASI ÜZERİNE İBR İNCELEME

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR. RECEP PEKDEMİR		KABUL
DOÇ.DR. TAYLAN ALTINTAŞ		KABUL
DOÇ.DR. FATMA PAMUKÇU		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
DOÇ.DR. AHMET TÜREL		
DOÇ.DR. NERMİN ÇITAK		

ÖZ

ENTEĞRE RAPORLAMA VE ENTEĞRE RAPOR ÇERÇEVESİNİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE UYGULANMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Nevzat GÜNGÖR

2501140618

Günümüz ekonomik koşullarında, paydaşlar işletmelerin finansal performanslarının yanı sıra, çevresel, sosyal ve yönetsel performans bilgilerini de talep etmeye başlamışlardır. İşletmelerin finansal ve finansal olmayan bilgilerini etkileşimli ve bütüncül olarak sunan entegre rapor paydaşların bu talebine cevap olarak doğmuştur. Raporlamaya sistemli ve geleceğe yönelik bütünlük bir perspektif getirmeyi amaçlayan entegre raporlama, tüm paydaşlara ulaşmayı sağlayan en etkili yaklaşımlardan biridir.

Bu çalışmanın amacı, son yıllarda oldukça popüler olan entegre raporlama kavramının açıklanması ve entegre raporların IIRC Entegre Rapor Çerçevesi'ne uygunluklarının belirlenmesidir. Bunun için sektöründe etkin olarak faaliyet gösteren 30 işletme tarafından son 2 yılda (2015-2016 yıllarında) hazırlanmış olan entegre raporlar incelenmiş ve IIRC Entegre Rapor Çerçevesi kapsamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Raporlama, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilirlik Raporlaması, Entegre Raporlama

ABSTRACT

A STUDY ON THE APPLICATION OF INTEGRATED REPORTING AND INTEGRATED REPORTING FRAMEWORK IN THE WORLD AND IN TURKEY

Nevzat GÜNGÖR

2501140618

In today's economical conditions, stakeholders started to demand the environmental, social and administrative performance informations besides financial performance of the companies. Integrated reports, that provides both financial and non-financial information of the companies interactively and holistically, was born as an answer to stakeholders' demand. Integrating reporting with a systematic and integrated perspective for the future is one of the most effective approaches to reach all stakeholders.

The purpose of this study is to explain the integrated reporting concept which is now very popular, and to determine the compliance of the integrated reports with the IIRC Integrated Report Framework. To this end, the integrated reports prepared by the 30 enterprises active in the sector in the last 2 years (2015-2016) were examined and evaluated within the IIRC Integrated Reporting Framework.

Key Words: Financial Reporting, Corporate Social Responsibility, Sustainability, Sustainability Reporting, Integrated Reporting

ÖNSÖZ

Finansal raporların işletmelerin yalnızca finansal performansını ve risklerini göstermesi nedeniyle sürdürülebilirlik raporlarının sayısı giderek artmış, ancak raporlarda sürdürülebilir performansın finansal sonuçları çoğunlukla açıklanmamıştır. Bu ihtiyaca cevap olarak, işletmelerin finansal performansı, yönetimi iç kontrol sistemi ve riskleri gibi konularda bilgi sağlayan finansal raporlar ile faaliyette bulunduğu ekonomik, çevresel ve sosyal sistemle olan ilişkisi hakkında bilgi sağlayan sürdürülebilirlik raporlarının bütünleşik bir yapıda sunulduğu entegre raporlama ortaya çıkmıştır.

Çalışmada Dünya'nın çeşitli ülkelerinden ve Türkiye'den 2015 ve 2016 yıllarında yayınlanmış entegre raporlar incelenmiş, raporların IIRC Entegre Rapor Çerçevesinin Kılavuz İlkeleri ve İçerik Ögelerine ne derece uygun hazırlandığı değerlendirilmiştir. Ayrıca, Entegre Raporlama Çerçevesi'nin nasıl algılandığı ve uygulandığının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında değerli katkılarını esirgemeyen ve yol gösteren tez danışmanım Doç. Dr. Taylan ALTINTAŞ'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam süresince benden sabır, hoşgörü ve desteklerini esirgemeyen eşime sonsuz teşekkür ederim.

Nevzat GÜNGÖR

İstanbul

Mayıs 2017

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1.....	3
1.MUHASEBENİN VE RAPORLAMANIN GELİŞİMİ.....	3
1.1. MUHASEBENİN VE FİNANSAL RAPORLAMANIN TARİHİ VE GELİŞİMİ.....	3
1.2. SOSYAL RAPORLAMA TARİHİ VE GELİŞİMİ	10
1.2.1. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMI	10
1.2.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORU	13
1.2.2.1. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA	13
1.2.2.2. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.....	19
1.2.2.3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI.....	20
BÖLÜM 2.....	25
2.ENTEĞRE RAPORLAMA VE IIRC ENTEĞRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ	25
2.1. ENTEĞRE RAPORUN TARİHSEL GELİŞİMİ	25
2.2. ENTEĞRE RAPOR KAVRAMI	27
2.3. ULUSLARARASI ENTEĞRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ.....	29
2.3.1. ÇERÇEVENİN KULLANIMI	29
2.3.2. SERMAYE ÖGELERİ.....	30
2.3.3. DEĞER YARATMA SÜRECİ	33
2.3.4. KILAVUZ İLKELER.....	35
2.3.4.1. STRATEJİK ODAK VE GELECEĞE YÖNELİM	36
2.3.4.2. BİLGİLER ARASI BAĞLANTI.....	36
2.3.4.3. PAYDAŞLARLA İLİŞKİLER.....	37

2.3.4.4. ÖNEMLİLİK	38
2.3.4.5. KISA VE ÖZ OLMA.....	39
2.3.4.6. GÜVENİLİRLİK VE EKSİKSİZLİK	40
2.3.4.7. TUTARLILIK VE KARŞILAŞTIRILABİLİRLİK	41
2.3.5. İÇERİK ÖGELERİ.....	41
2.3.5.1. KURUMSAL DIŞ GÖRÜNÜM VE DIŞ ÇEVRE.....	42
2.3.5.2. KURUMSAL YÖNETİM	43
2.3.5.3. İŞ MODELİ	44
2.3.5.4. RİSKLER VE FIRSATLAR	45
2.3.5.5. STRATEJİ VE KAYNAK AKTARIMI.....	45
2.3.5.6. PERFORMANS.....	46
2.3.5.7. GENEL GÖRÜNÜŞ.....	46
2.3.5.8. HAZIRLIK VE SUNUM TEMELİ	47
BÖLÜM 3.....	49
3.UYGULAMA: ENTEGRE RAPOR ÇERÇEVESİNİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE UYGULANMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME	49
3.1. UYGULAMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	49
3.1.1. ÇALIŞMANIN AMACI.....	49
3.1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE KISITLAR.....	49
3.1.3. UYGULANAN YÖNTEM.....	50
3.2. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ENTEGRE RAPORLAMA UYGULAMALARI	51
3.3. ENTEGRE RAPORLARIN İNCELENMESİ, KILAVUZ İLKELER VE İÇERİK ÖGELERİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	53
3.3.1. ENTEGRE RAPORLARIN ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ.....	54
3.3.2. ENTEGRE RAPORLARIN KILAVUZ İLKELER VE İÇERİK ÖGELERİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	57
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA	69

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi	15
Tablo 3.1: Puanlama Tablosu.....	50
Tablo 3.2: Entegre Rapor Çerçevesi Kılavuz İlkeleri ve İçerik Öğeleri	53
Tablo 3.3: Uygulamada Yer Alan İşletmelerin ve Entegre Raporların Özellikleri... 54	
Tablo 3.4: Uygulamada Kullanılan Entegre Raporların Kılavuz İlkeler Kapsamında Değerlendirilmesi	59
Tablo 3.5: Uygulamada Kullanılan Entegre Raporların İçerik Öğeleri Kapsamında Değerlendirilmesi	61
Tablo 3.6: Değerlendirme Sonucu Ortaya Çıkan Toplam Ve Ortalama Puanlar.....	64
Tablo 3.7: Bölgelerin Ortalama Değerlendirme Puanları.....	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Kurumsal Raporlamannın Gelişimi.....	27
Şekil 2.2: Sermaye Ögeleri.....	30
Şekil 2.3: Sermaye Ögeleri.....	33
Şekil 2.4: Değer Yaratma Süreci	35

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AICPA	:	Amerikan Yeminli Serbest Muhasebeciler Enstitüsü
APB	:	Muhasebe Prensipleri Kurulu
BİST	:	Borsa İstanbul
BMİDÇS	:	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
CERES	:	Amerika Çevresel Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu
ÇERÇEVE	:	Uluslararası Entegre Rapor Çerçevesi
EIRIS	:	Etik Yatırım Araştırma Hizmetleri Limited Şirketi
FASB	:	Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
FEBREBAN	:	Brezilya Bankalar Federasyonu
GRI	:	Küresel Raporlama Girişimi
IAS	:	Uluslararası Muhasebe Standartları
IASB	:	Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IASC	:	Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
IFRS	:	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
IIRC	:	Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi
KPI	:	Anahtar Performans Göstergesi
KSS	:	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
MÖ	:	Milattan Önce
OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SEC	:	ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu
SFAS	:	Finansal Muhasebe Standartları Beyanı
TFRS	:	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMSK	:	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMS	:	Türkiye Muhasebe Standartları
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
UNEP	:	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
WECD	:	Dünya Çevre Ve Kalkınma Komisyonu

GİRİŞ

Günümüz dünyasındaki ekonomik gelişmeler sonucunda artan rekabet, azalan doğal kaynaklar, iklim değişikliği, artan sosyal sorunlar işletmeler için kaynakların kullanımını daha önemli hale getirmiştir. Ayrıca son 20 yılda meydana gelen küresel ekonomik krizler paydaşların işletmelere olan güveninin azalmasına neden olmuştur.

Günümüzde, toplumun işletmelerden talepleri sadece mal ve hizmetlerin sağlanması ve kârlılıkla sınırlı kalmamaktadır. İşletmelerin toplumsal, çevresel konulara duyarlı olmaları ve bu konulardaki performanslarını da raporlamaları beklenmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik raporlarının sayısı gün geçtikçe artmış, ancak raporlarda sürdürülebilir performansın finansal sonuçları çoğunlukla açıklanmamıştır. Sürdürülebilirlik raporlarında işletmelerin iş modeli, stratejisi ve finansal durumu arasında ilişki kurulmaması, yatırımcıların işletmenin sürdürülebilirlik performansının, işletmenin değer yaratma sürecine nasıl bir katkı sağladığını anlamasını zorlaştırmıştır.

İşletmelerin değer yaratma sürecinde tek başına finansal veya finansal olmayan verilere dayanan raporların tek başına etkili olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle son zamanlarda, finansal ve finansal olmayan verilerin bütünleşik bir bakış açısı ile bir arada raporlandıkları entegre rapor kavramı ortaya çıkmıştır.

Entegre raporlama uygulaması çok eski bir geçmişe sahip olmamakla birlikte kısa sürede işletmelerin ilgisini çekmeyi başarmış ve birçok işletme tarafından kullanılan bir rapor formatına dönüşmüştür.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, muhasebe ve raporlamanın tarihine değinilmiş ve finansal raporlama, kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik raporlaması konularının tarihsel gelişimi ve teorik altyapısı açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise, entegre raporlama kavramının doğuşu, gelişiminden bahsedilmiş ve Entegre Raporlama Çerçevesi açıklanmaya çalışılmıştır.

Son bölümde ise uygulamaya yer verilmiş, Dünya'nın çeşitli ülkelerinden ve Türkiye'den farklı sektörlerde faaliyet gösteren 30 şirketin 2015-2016 yıllarında yayınlamış oldukları entegre raporlar incelenmiş ve Entegre Raporlama Çerçevesine uygunlukları değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 1

1. MUHASEBE VE RAPORLAMANIN GELİŞİMİ

Muhasebenin sözcük anlamı, “hesaplaşma, karşılıklı hesap görme”dir.¹ Çağdaş anlamda muhasebe ise mali nitelikli işlemleri ve olayları para ile ifade edilmiş şekilde kaydetme, sınıflandırma, özetleyerek rapor etme ve sonuçları yorumlama bilim ve sanattır.² Kavram olarak raporlama ise, “kısaca bilgi verme veya bilgileri çeşitli formatlarda, yapılandırılmış veya yapılandırılmamış raporlarda sunma” olarak tanımlanmaktadır.”³ Muhasebe fonksiyonu olarak raporlama, kaydedilen, sınıflandırılan ve özetlenen işlemlerin sonucunun finansal tablolar aracılığı ile ilgili kişi ve gruplara iletilmesidir Raporlama muhasebe sisteminin en son aşamasıdır. Raporlarda işletmelerin her türlü sonuçları ortaya çıkarılarak işletme hakkında bilgiler ve yorumlar yapılmaktadır. İşletme bu raporlar sayesinde geleceğine karar vermekte ve yeni kararlar almaktadır.⁴

1.1.Muhasebenin ve Finansal Raporlamanın Tarihi ve Gelişimi

Muhasebe tarihinin ilk kayıtlarının ortaya çıkışı M.Ö. 3000-4000 yıllarına kadar dayanmaktadır.⁵ Yazının icadı ve özellikle rakamların kullanılması, kayıt tutma veya defter tutma düzeni olarak muhasebenin gelişmesini oldukça etkilemiştir. Araştırmalar muhasebe tarihinin papirüslere yazılmış ilk belgelerinin M.Ö 3400 yıllarına ait olduğunu ve bunların Eski Mısır’da bulunduğunu ileri sürmektedir. Envanter amaçlı oluşturulan bu kayıtlarla birlikte zaman içerisinde günlük kayıtlara da yer verilmeye

¹ (Çevrimiçi) www.tdk.gov.tr, 21 Ocak 2016.

² Orhan Sevilengül, Genel Muhasebe, 9. bs, Ankara, Gazi Kitabevi, 2000, s.10

³ Recep Pekdemir, “Finansal Raporlamada Terminoloji Birliği-Uygulamadan Örnekler “, **Mali Çözüm Dergisi**, sayı: 72, 2005, s.21

⁴ (Çevrimiçi) <http://www.muhassebedersleri.com/genel-muhasebe-2/muhasebe-tanimi.html>, 26 Ocak 2016.

⁵ Göksel Yücel, Muhasebenin Çağlar Boyunca Gelişimi, **İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, Nisan 1982, s.218

başlandığı anlaşılmıştır. Ayrıca Sümerli rahiplerin kil tabletlerin üzerine çivi yazısı ile yazmış oldukları tapınak hasılatları ilk belgelerdendir.⁶

Bunun dışında Babil, Eski Yunan ve Roma medeniyetlerinin günümüze ulaşan belgeleri muhasebenin bu medeniyetlerde bir kayıt tutma sistemi olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu uygarlıklardan Babil’de M.Ö 18.yüzyılda Hammurabi kanunlarında, muhasebe ile ilgili düzenlemeler ve çeşitli hükümler yer almıştır. Kayıt tutma faaliyetlerinin ticaret ile uğraşanların sorumluluğu olduğu ve delil niteliği taşıdığı anlaşılmıştır.⁷

Eski Mısır ve Mezopotamya’daki bu gelişmeler zamanla savaş ticaret gibi sebeplerle Anadolu, Eski Yunan ve Roma uygarlıklarına da aktarılmıştır. M.Ö 7. yüzyılda Lidyalılar Muhasebede değer ölçüsü olan parayı ilk kez kullanmışlardır. Eski Yunan’da ise, gelişmelerin daha çok devlet muhasebesi biçiminde olduğu görülmektedir. Nitekim halk tarafından seçilen kişilerin, devletin gelirleri ile devletin ve tapınakların taşınır ve taşınmaz varlıkların kaydını yapmakla yükümlü oldukları bilinmektedir. Ayrıca sikke paranın kullanımı bankerliğin ortaya çıkmasına sebep olmuş, bu da gelişmiş bir kayıt sistemi ve çek benzeri belgelerin kullanılmasını sağlamıştır.⁸

Eski Roma’da muhasebe tekniğinden ziyade birbiri ile ilişkili defterler sisteminin geliştiği görülmektedir. Kullanılan defterlerden ilki “Adversaria” ile günlük işlemler unutulmamak için kaydedilmiştir. “Codex accepti e expensi” isimli defterde para hesapları ve karşılıklı hesaplaşma işlemleri; “codex rationum domesticorum” adlı defterde ise tahıl, üzüm, yağ, hayvan vb. ile ilgili hesaplar yer almıştır. Defter düzeninin yanı sıra bütçe alanında da gelişmeler ortaya çıkmıştır. “Brevarium” olarak adlandırılan defterlerde gelecekteki bir zaman diliminde yapılacak harcama ve bunların harcama yerleri yazılmıştır. Bu defterler zamanla Devlet bütçesinin

⁶ Yücel, a. y.

⁷ A. e., s. 219.

⁸ Oktay Güvemli, **Muhasebe Tarihi**, 1.Cilt, Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı Yayın No:1, İstanbul, Avcıol Basım, 1995, s.121

gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda amortisman hesaplamaları da ilk kez bu uygarlık tarafından kullanılmıştır. Muhasebe defterlerine büyük önem verilmiş, ve bu önem denetimin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Tarih boyunca gelişen uygulamalar sonucunda, İtalyan rahip ve matematikçi Luca Pacioli 1494 yılında Venedik'te yayımlanan “Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni é Proportionalite” adlı eserinde çift taraflı kayıt sisteminin prensiplerini açıklayan bir bölüm yazmıştır. Söz konusu eser, bu konudaki ilk çalışma olarak kabul edilmekle birlikte, bir yüzyıl önce 1363 yılında yayımlanan diğer bir eserde muhasebe ilkelerine yer verilmiştir.⁹ Abdullah İbni Muhammed tarafından yazılmış olan “Risale-i Felekiyye/ Kitab-us Siyaqat” isimli el yazması kitapta da bugün uyguladığımız muhasebenin esasları görülmektedir. Kitab-us Siyaqat, muhasebe kitabı anlamına gelmektedir. Kitap, devlet muhasebesinde kullanılan belgeler, defterler ve kayıt şekillerinden söz etmektedir. Defterler arasında “Evarece-Defterikebir” ve “Rüznamçe-Yevmiye”, gibi çift taraflı kayıt yönteminin ana unsurları yer almaktadır.¹⁰

Çift taraflı kayıt sistemi Tuscan'lı bir tüccar ve bankacı olan Francesco di Marco Datini tarafından da kullanılmıştır. 1397 de kurulmuş olan Floransa Medici Bankası da kayıtlarını çift taraflı kayıt sistemine göre tutmuşlardır.¹¹

16.yüzyılda çift taraflı kayıt sistemi Avrupa'ya yayılmaya devam etmiş, Coğrafi Keşifler, Amerika kıtasının keşfi ve ticaret yollarının yön değiştirmesi; ticari malların çeşitlenmesi, bankacılığın yaygınlaşmaya başlamasına yol açmıştır. Bu gelişmeler daha düzenli hesapların tutulması ve denetiminin yapılmasını zorunlu kılmıştır.¹²

17. yüzyılda dünyanın ilk anonim şirketleri İngiliz Doğu Hindistan Şirketi ve Hollanda Doğu Hindistan şirketlerinin kurulması ile başlayan süreçte, uluslararası

⁹ Yücel, **a.g.e.**, s. 223.

¹⁰ Taylan Altıntaş, Muhasebe Tarihi ve Teorisi YL ders notları, 2014.

¹¹Güvemli, **a.g.e.**, s. 135.

¹²**A.e.**, s. 137.

ticaret hızla gelişmiş ve bu da devamında muhasebe alanında da gelişmeleri getirmiştir. Bilanço ve kar-zarar tablosu içeren yapıtı ile Stevin (1605) önemli bir gelişme sağlamıştır.¹³

18. ve 19. yüzyılda Endüstri devrimi ve sonrası dönemde fabrika muhasebesi kavramı ortaya çıkmış, maliyet muhasebesi ve maliyetleme ile alakalı kavramlar (amortisman vb.) gelişme göstermiştir. Büyük anonim şirketlerin artması, ortaklara hesap verilmesi zorunluluğunu getirmiş, böylece muhasebe defterleri ve bu defterlerin denetimi önem kazanmıştır.¹⁴

1929 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) "Büyük Buhan" (Great Depression) gerçekleşmiş ve krizin ardından ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu'nu (SEC) kurarak borsada işlem gören işletmelerin finansal bilgilerini yayınlamasını zorunlu kılmıştır. 1933 yılında yayımlanan "Menkul Kıymetler Yasası" ve 1934 yılında yayımlanan "Menkul Kıymetler Borsası Yasası"nda muhasebe standartlarına ilişkin temel düzenlemeler yer almaktadır. 1934 yasa SEC 'e her iki yasa ile ortaya konulan finansal raporlama ile alakalı düzenlemeleri belirleme yetkisi vermiştir. SEC, kuruluşundan itibaren muhasebe konuları ile ilgili yayınlar çıkarmış olmakla birlikte, genel olarak muhasebe standartlarının belirlenmesin gözetmen görevi görmüş ve muhasebe ile bağımsız denetim için kuralların belirlenmesinde özel sektör düzenleyici kuruluşların etkili olmasına izin vermiştir. Bu kuruluşlardan en önemli olanı AICPA'dır. AICPA Muhasebe Prosedürleri Komitesi 1939-1959 yılları arasında Muhasebe Prensipleri Kurulu (APB) ise 1959-1973 yılları arasında etkili olmuştur. 1973 yılında kurulan ve halen ABD'de muhasebe standartlarının oluşturulması fonksiyonunu yerine getiren, Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB)'dur. FASB "Statement of Financial Accounting Standards (SFAS)" isimli muhasebe standartları, Statements of Concepts" isimli genel kavramları ve "Interpretations" isimli detaylı açıklamaları yayımlamaktadır.¹⁵

¹³ Yücel, a.g.e., s. 224.

¹⁴ Fahir Bilginoğlu, **Muhasebe Organizasyonu**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü, Yayın No:54, İstanbul, 1988, s. 14.

¹⁵ Nabi Küçükgergerli, **Entegre Raporlama Endeksi**, Türkmen Kitabevi, 2017, s. 6.

ABD’de gerçekleşen bu gelişmelerin üzerine, finansal bilgilerin raporlanmasının yatırımcı güvenini arttırdığı anlaşılmış ve finansal raporlama dünya genelinde yayılmaya başlamıştır. Ancak, farklı ülkelerden işletmelerin farklı ilkelerle raporlama yapması yatırımcıların karşılaştırma yapmasını zorlaştırmıştır. Yatırımcıların ve yasal düzenleyicilerin daha iyi karşılaştırma yapabilmesi ve uluslararası yatırım ve ticaretin artırılabilmesi amacıyla 1973 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) tarafından “Uluslararası Muhasebe Standartları” (International Accounting Standards- IAS) oluşturulmuştur. IASC yeniden yapılanarak Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu adını aldı ve standartlar 2001 yılında güncellenerek bugün dünyanın birçok ülkesinde ortak raporlama dili olarak kullanılan “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards- IFRS)” oluşturuldu .¹⁶ Günümüzde Avrupa Birliği (AB) ve 100’den fazla diğer ülkede IFRS kullanımına izin verilmiş yahut zorunlu tutulmuştur.¹⁷

FASB ile IASB 2002 yılında, Amerikan standartları ile uluslararası standartları birbirleriyle uyumlu hale getirmek için bir anlaşmaya imza attılar. Yakınlaşma (Convergence) adı verilen bu süreç için çalışmalar devam etmektedir.¹⁸

Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) muhasebe standartlarının gelişimini aşağıdaki şekilde özetlemiştir:¹⁹

- 1960’lar: Uluslararası standartlar için ilk adımlar atılmıştır.
- 1970-1980: Standartları düzenleyici bir kurumlar FASB ve IASC çalışmalara başladı.
- 1990’lar: FASB uluslararası düzeyde faaliyetlerini genişletti ve resmileştirdi.

¹⁶ Güler Aras, Gaye Uğur Sarioğlu, “Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama”, **TÜSİAD**, 2015, s. 21.

¹⁷ Küçükgergerli, **a.g.e.**, s.7.

¹⁸ İdil Kaya, “FASB-IASB Anlaşması ve Global Finansal Muhasebe Standartlarına Doğru”, **VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, 2003.

¹⁹ Küçükgergerli, **a.g.e.**, s.8.

- 2000’ler: Uluslararası standartların kullanımı hızla arttı ve FASB ile IASB standartların uyumlulaştırılması için çalışmalara başladı.

Türkiye’de ise muhasebe uygulamaları cumhuriyetin ilk yıllarında Fransız ve Alman ekolünün etkisinde kalmıştır. 20. yüzyılın ortasından itibaren ABD ile olan ilişkilerin gelişmesi ile bir süre Amerikan sistemi etkin olmuş 1980’li yılların sonunda AB üyeliği süreci ile birlikte Uluslararası Muhasebe Standartları önemli hale gelmiştir. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) 28.7.1981 tarihli 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa Ek 1’inci madde ile 1999 yılında kurulmuş daha sonra, Kasım 2011’de kurulan Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu’nun bünyesine alınmıştır. IFRS ve yorumlanmış çevirisi olan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS), TMSK tarafından hazırlanmış ve yayımlanmıştır.²⁰ Türkiye’de 14/02/2011 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren yeni Türk Ticaret Kanunu (TTK)’ nun 88. maddesine uygun olarak, yayınlanan standartların belirlenen şirketler tarafından uygulanması zorunlu hale gelmiştir.²¹

Finansal raporlamada bu gelişmeler yaşanırken, makineleşme ve emeğe dayalı üretimin azalarak, bilgiye dayalı sistemlerin gelişmesi sonucunda işletmelerin varlıklarının büyük bir kısmı “maddi varlıklar”dan çoğu zaman bilançolarda raporlanamayan “gayri maddi varlıklar”a kaymıştır. Finansal raporlarda işletmelerin maddi varlıklarına ilişkin ayrıntılı bilgiler bulunurken, değerinin hesaplanması daha zor olan gayri maddi varlıklar raporlarda yeterince yer almayabilmektedir. Bu durum, finansal raporların işletmelerin gerçek değerini yansıtmada eksik kalmasına sebebiyet vermektedir.²²

İşletmelerin iç kontrol departmanlarına ve iç kontrol sistemlerine sahip olmaları, bağımsız denetimden geçmeleri ve yasal düzenlemeler, finansal raporları daha

²⁰ Recep Pekdemir, “TMS – TFRS Diye Diye”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 107, 2011, s. 120.

²¹Burcu Demirel Utku,Kemal Gürsoy, “KOBİ’ler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (KOBİ TFRS) Tam Set TFRS İle Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi” **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 103, 2011, s. 20.

²² Aras, Sarıoğlu, **a.g.e**, s. 21.

güvenilir hale getirirken; raporların her geçen gün daha fazla teknik bilgi içermesi, yeni bölümler, yeni notlar ile artan sayfa sayıları nedeniyle karmaşık bir yapıya dönüşmesi, finansal uzmanlığı olmayan kullanıcıların bu raporları anlamasını neredeyse imkânsız hale getirmiştir.²³

“Hızla artan nüfusa karşılık azalan kaynaklar, artan doğal felaketler, yaygın tedarik zincirleri ve hızla gelişen teknoloji, şirketlerin farklı risk ve fırsatlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bugün dünyanın bir ucunda yaşanan doğal afetin dünyanın başka bir tarafında üretimi durdurabilecek boyutta etkisi olabilmektedir. Bu ve benzeri riskler göz önünde bulundurulduğunda, işletmelerin bu risklere karşı ne tür önlemler aldığı finansal gelecekleriyle doğrudan ilişkilidir. Finansal raporların artık tek başına işletmelerin geleceğine ışık tutmada yetersiz kalması yatırımcıları alternatif bilgi kaynakları arayışına yöneltmiştir. Çevresel, sosyal ve yönetimsel (ESG) performansının, işletmelerin geleceğini ve değerini finansal performansını kadar etkilediğini gören yatırımcılar, bu alanlarda da bilgilendirme yapılmasını talep etmeye başlamışlardır.”²⁴

Paydaşlarının güvenini kazanarak pazarda iyi bir itibar elde etmek isteyen işletmelerin; faaliyetlerinin sosyal, çevresel ve ekonomik etkilerini belirlemesi, izlemesi ve raporlaması; süreklilik arz eden, uzun vadeli taahhütlerde bulunması yönünde beklentiler artmıştır. Paydaşlarının değişen bu beklentileri, işletmeleri paydaşlarına ve topluma karşı sorumluluklarını yeniden tanımlamaya ve paydaşlarının gereksinimlerine ve beklentilerine cevap verecek yeni bir raporlama modeli geliştirmeye itmiştir.²⁵

²³ Robert G. Eccles, Michael P. Krzus, **One Report Integrated Reporting for a Sustainable Strategy**, John Wiley Press, 2010 s. 50-51

²⁴ Aras, Sarioğlu, **a.g.e.** s. 23.

²⁵ Aras, Sarioğlu, **a. y.**

1.2. Sosyal Raporlama Tarihi ve Gelişimi

İşletmeler zaman içerisinde büyüme ve gelişme gösterip ve içerisinde faaliyet gösterdiği toplumla ilişkileri arttıkça, muhatap olduğu çıkar gruplarına karşı; dürüst, hesap verebilir ve dürüst olmaları gerekmektedir.²⁶

Yaşanan ekonomik krizler ve muhasebe skandalları (Enron, Worldcom vb.) küresel ekonomiyi derinden etkilemiştir. Ekonomide meydana gelen bu olumsuz gelişmeler işletmelerin yönetim ve denetim organlarının yetki ve sorumluluklarının sorgulanmasına neden olmuştur. Yaşanan gelişmeler kurumsal yönetimin işletmeler için ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermiştir. Günümüzde pay sahipleri kârlılığa verdikleri önem kadar paydaşlara ve topluma karşı sorumlu ve etik olunmasını da önemsemektedir.

Sosyal raporlama, işletmelerin sorumluluk alanlarına giren finansal ve ya finansal olmayan bilgileri bağımsız bir rapor halinde ya da faaliyet raporları kapsamında açıklamasıdır. Ullman'a göre sosyal açıklamalar paydaşlar ve farklı çıkar grupları arasındaki ilişkinin stratejik yönetimde kullanılmasıdır. Dolayısıyla Ullman (1985) sosyal açıklamaları stratejik yönetim yaklaşımında ele almış ve bir araç olarak görmüştür. Suchman (1995), Donovan ve Freeman'a göre genel olarak kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal sosyal sorumluluk raporları, paydaş ve meşruluk teorisine dayanmaktadır.²⁷

1.2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı

Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) kavramına ilişkin ilk tanımlama H.Bowen tarafından 1953 yılında yapılmıştır. Bowen'e göre KSS “ toplumun değerleri ve hedeflerine yönelik karar alma, politikalar izleme ve faaliyetlerde bulunma

²⁶ Mustafa Aysan, “Muhasebe ve Kurumsal Yönetim”, **MUFAD Journal**, Sayı:35, Temmuz 2007, s. 18.

²⁷ Yakup Selvi, Deniz Özbay, “ Sosyal Raporlama ve Gelişim Trendi”, **12. Ulusal İşletmecilik Kongresi**, 2013, s. 781

zorunluluğudur.”²⁸ KSS Uluslararası Standardizasyon Organizasyonu tarafından ise “İnsanlara ve topluma yarar sağlayacak bir çerçevede, işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara dikkat çektikleri bir yaklaşım” olarak tanımlanmıştır.²⁹

İlk başlarda işadamlarının sorumluluklarını tanımlamak için kullanılan KSS kavramı daha sonraları toplumun beklentilerini karşılayacak şekilde genişletilmiş ve kurumsal sorumluluk kavramı doğmuştur.³⁰

KSS ekonomik, yasal, etik ve hayırseverlik olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Bu kapsamda, işletmenin gerek esas faaliyet alanı kapsamında yer alan gerekse bunun dışında kalan tüm uygulamaları, paydaşlarının beklentilerinin karşılanması için önemlidir. KSS kavramının teorik altyapısını ise meşruluk teorisi ve paydaş teorisi oluşturmaktadır.

Meşruluk, sosyal normlara değerlere, inançlara ve tanımlamalara uygun hareket etme varsayımı veya algısı olarak tanımlanmaktadır.³¹ Meşruluk teorisi, toplum ile kurumsal amaçların uyumlu hale getirilmesi ve faaliyet raporlarında sosyal ve çevresel bilgilerin açıklanması yoluyla işletme faaliyetlerinin meşrulaştırılması gayretlerini ifade etmektedir.³² Meşruluk teorisinin temelinde sosyal sözleşme kavramı yer almaktadır. Sosyal sözleşme, işletmeler ve toplum arasında zaman içerisinde toplumun adap ve kurallarına göre şekil almış sözlü ve karşılıklı beklentilere dayanan bir anlaşmadır.³³

²⁸ Sibel Yamak, **Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Gelişimi**, Beta Yayınevi, 1.Baskı,2007, s. 28.

²⁹ ISO, **Working Report on Social Responsibility**, ISO Technical Management Board 2004.

³⁰ Deniz Özbay, “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporları”, **İşletmelerde Finansal Olmayan Verilerin Raporlanması**, Editör: Yakup Selvi, Türkmen Kitabevi, 1. Baskı, 2017, s. 51.

³¹ Mark C. Suchman, “Managing Legitimacy: Stargetic and Institutional Approaches”, **Academy of Management Review**, 1995, s.574.

³² Lerzan Kavut, “Kurumsal Yönetim, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ve Çevresel Raporlama: İmkb 100 Şirketlerinin Çevresel Açıklamalarının İncelenmesi”, **İ.Ü İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi**, yıl:21, sayı: 66, s. 16.

³³ Özbay, **a.g.e.**, s.55.

Meşruluk teorisi yönetim ile ilgili analizlere dayanmakta olup, yöneticilerin işletme faaliyetlerinin meşru kalması adına verebilecekleri yönetim ile ilgili kararları vurgulamaktadır. Meşruluk teorisi, işletmelerin toplumun beklentisi doğrultusunda faaliyetlerini sürdürdüklerini ya da en azından öyle görünmeyi arzu ettikleri vurgulanmaktadır. Bu noktadan hareketle meşruluğu, işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirirken meşru olmaları diğer bir ifade ile toplum beklentilerini dikkate almaları olarak tanımlamak mümkündür. Meşruluk teorisini KSS'in gelişiminde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Meşruluk teorisi, kurumlar ve toplum arasındaki değer yargılarının uyumlu olmasına dayanmaktadır.³⁴ Meşruluk teorisi, aynı zamanda yöneticilerin dışsal raporları neden ve nasıl işletme yararına kullanabileceklerini anlamının teorik temelini oluşturmaktadır.³⁵

Paydaş teorisi, Friedman'ın görüşleri kapsamında şekillenen hissedarlık teorisine karşı ortaya atılmıştır. Milton Friedman (1970)'a göre işletmeler hissedarlarının finansal getirilerini maksimum seviyeye çıkarmalıdır. Bu bakış açısına göre işletmelerin yegâne sahibi hissedarlardır ve işletmelerin hissedarların faydasından başka amacı olmamalıdır.³⁶ Bu teoriye göre işletmeler sahip oldukları sermayeyi kâr getirecek yatırımlar yerine sosyal sorumluluk faaliyetlerine yatırırlarsa, bu durum kaynakların etkin kullanılmamasına ve maliyetlerin artmasına neden olacaktır. Friedman'a göre işletmeler kâr amacı güden kuruluşlardır ve sosyal amaçlara odaklanmamaları gerekmektedir.

Paydaş teorisi ise Friedman'ın tanımının aksine işletmenin sorumluluklarını sadece hissedarlar açısından değil aynı zamanda işletmelerin etkileşim kurduğu tüm kişi ve grupları sorumluluk alanının içerisine almıştır. Sözü geçen kişi ve gruplar "paydaş" kavramı kapsamında açıklanmaktadır.

³⁴ Özbay, a.y.

³⁵ Craig Deegan, "The Legitimizing Effect of Social and Environmental Disclosures, **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, 2002, s. 302

³⁶ Nabi Küçükgergerli, **Entegre Raporlama Endeksi**, Türkmen Kitabevi, 2017, s. 24.

Paydaş kavramı ile ilgili birçok tanım yapılmış olup, içlerinden en kabul göreni Freeman (1984) tarafından gerçekleştirilen tanımdır. Tanıma göre Paydaşlar dar ve geniş olmak üzere ikiye ayrılır. Dar anlamda paydaşlar işletmenin faaliyetlerini sürdürürken bağımlı oldukları kişiler veya gruplardır. Geniş anlamda paydaşlar ise, işletmenin hedeflerine ulaşmalarını etkileyecek veya bu hedeflere ulaşmasından etkilenecek kişi ve gruplardır.³⁷

1.2.2. Sürdürülebilir Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Raporu

Günümüzde işletmeler, KSS ve sürdürülebilirlik terimlerini birbirinin yerine kullanmaktadır. KSS kavramının temeli işletmelerin sosyal sorumluluk yaklaşımlarına dayanırken, sürdürülebilirlik kavramı 1950’lili yıllardan itibaren çevreye olan duyarlılığın artması ile ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı, Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir gelişim, kurumsal sürdürülebilirlik gibi bir çok kavramla birlikte kullanılmaktadır.

1.2.2.1. Sürdürülebilir Kalkınma

KSS kadar sürdürülebilirlik kavramı da günümüzde giderek önem kazanan ve en çok kullanılan kavramlardan biridir. Sürdürülebilirlik, toplumun sahip olduğu sosyal, kültürel, bilimsel, doğal kaynakların sağduyulu şekilde kullanımını sağlayan ve bu kaynaklara ilişkin sosyal bir bakış açısı yaratan katılımcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır.³⁸

18. yüzyıldan sonra artan sanayileşme ve makineleşme sebebiyle hızla artan nüfus, sahip olduğumuz kaynakların hızla tükenmesine yol açmıştır. Hızlı büyümenin işgücü ve çevre üzerinde yarattığı yıkımın giderek daha da artmasıyla, 1950’lilerden

³⁷ R.E Freeman, **Strategic Management: A Stakeholder Approach**, Cambridge University Press, 1984, s.91

³⁸ Stephen Viederman, “The Economics Of Sustainability: Challenges,” **The Economics of Sustainability**, 1994, s. 5

itibaren toplumsal ve çevresel sorunlar dünya kamuoyunda yoğun şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Küresel ısınmaya bağlı iklim değişiklikleri, ozon tabakasının zarar görmesi, artan doğal afetler, temiz su kaynaklarının kirlenmesi, canlı türlerinin soyunun tükenmesi gibi problemler tartışma konusu olmuştur. Tüm bunlara ek olarak, yeryüzündeki kaynakların çoğunun kısıtlı olması ve fosil yakıtların azalması, sürdürülebilirlik konusunu gündeme getirmiştir. Şartların giderek kötüleşmesi ve kaynakların tükenmesi maliyetlerin artmasına neden olmuştur. Tüm bu faktörler işletmelerin ve doğal olarak da ülkelerin ekonomilerini olumsuz yönde etkilemeye başlamış ve sürdürülebilir kalkınmanın önemini arttırmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramı ekonomi alanında belirli konularda devamlılık kabiliyetini ifade edebilmek amacıyla, borçların sürdürülebilirliği, sürdürülebilir büyüme gibi tanımlamalar yapılırken kullanılmaktadır.³⁹ Sürdürülebilirlik kavramının ekonomi alanında içinde tam olarak yer alması Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında 1987 yılında yayınlanan Ortak Geleceğimiz Raporu'nda "sürdürülebilir kalkınma" tanımıyla gerçekleşmiştir.

Rapora göre sürdürülebilir kalkınma; "günümüz ihtiyaçlarının gerektirdiği kalkınmanın, gelecek kuşakların ihtiyaçlarının karşılanmasının ortadan kaldırılmadan gerçekleşmesi" şeklinde açıklanmıştır.⁴⁰

Sürdürülebilir kalkınma kavramı 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren popülerlik kazanmaya başlamış ve iş dünyası ve akademisyenler başta olmak üzere dünyanın ilgisini çekmeyi başarmıştır. Bu kavramın gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlayan çalışmalar Tokgöz ve Önce'nin çalışmasından uyarlanarak Tablo 1. 1'de tarih sırasıyla sunulmuştur.

³⁹ Muammer Sarıkaya, Zişan Kaya, "Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık", **Yönetim ve Ekonomi**, cilt 14, sayı:2, s. 223

⁴⁰ UN, Report of the World Commission on Environment and Development: "Our Common Future", 1987.

Tablo 1. 1: Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

YIL	DÜZENLEMELER ÇALIŞMALAR	AÇIKLAMA
1972	Büyümenin Sınırları (The Limits to Growth)	Roma Kulübü tarafından yayınlanan raporda sürdürülebilirlik kavramı ilk kez geçmektedir. Bu raporda, 21. Yüzyılda insanoğlunu bekleyen tehlikeler üzerinde durulmaktadır.
1972	Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (United Nations Conference on Human Environment)	Ekolojik çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve sonraki nesillere bozulmadan aktarılabilmesi konularındaki endişeleri gündeme getirmiştir. ⁴¹ Doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi için toplumu teşvik edecek ve yol gösterecek ortak ilkeler geliştirilmesi ihtiyacı üzerinde durulmuştur.
1975	Akdeniz Eylem Planı	1995 yılında tarafların kararı ile değişiklikler yapılmış olup, “Akdeniz’in Deniz Çevresinin Korunması ve Kıyı Alanlarının Sürdürülebilir Kalkınması için Eylem Planı” başlığı ile Akdeniz’de sürdürülebilir kalkınma konusunda çalışmalar yürütülmüştür.

⁴¹ Urungu Akgül, “Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi**, Sayı:24, s. 135.

Tablo 1. 1: Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi (Devam)

1987	Ortak Geleceğimiz Raporu (Our Common Future)	(WCED) tarafından 1987 yılında yayınlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma resmi olarak ilk kez kullanılmıştır. Ve kavram, fakirliğin ortadan kaldırılmasını, doğal kaynaklardan sağlanan faydanın eşit şekilde dağıtılmasını, nüfus kontrolünü ve çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesini doğrudan sürdürülebilir kalkınma ile ilişkilendirmiştir. ⁴²
1989	CERES İlkeleri	Çevre kirliliğinin azaltılması ve çevrenin korunmasına dair etik ilkeleri içermektedir.
1992	Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Environment & Development)	1992 yılında Brezilya'nın Rio kentinde gerçekleşen konferans ve Yeryüzü Zirvesi olarak da bilinmektedir. Zirvede birçok önemli anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmalar içerisinde yer alan Gündem 21, sürdürülebilir kalkınma ve çevre arasında bir denge kurulmasını önermiş ve kurulacak dengenin hangi ilkeler üzerine inşa edileceğini açıklamıştır. Birleşmiş Milletler ve hükümetler nezdinde kabul görmesi ve taahhüt altına alınması nedeniyle çok önemlidir.
1992	BM Çevre Programı (UNEP)	1997 yılında yeniden düzenlenmiş olan bu bildiri, çevrenin korunması için sorumluluk ve işbirliği önermektedir.

⁴²(Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurelebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa, 11 Mart 2017.

Tablo 1. 1: Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi (Devam)

1997	Kyoto Protokolü (Kyoto Protocol)	Kyoto’ da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) 3. Taraflar Konferansı’nda Kabul edilmiştir. Küresel ısınma ve iklim değişikliği konularında mücadele etme amacını taşımaktadır. Sera gazı salınımını azaltıcı ve sınırlayıcı yükümlülükler getirmiştir. ⁴³
2000	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) Çok Uluslu Şirketler Rehberi	2011 yılında güncellenen rehberin amacı, uluslararası piyasada dengeyi koruyacak hükümet destekli bir kurumsal sorumluluk anlayışı geliştirilmesini sağlamaktır.
2001	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (World Business Council for Sustainable Development)	Konseyin hedefi işletmelerin sürdürülebilir kalkınma konusunda uyumu için destek vererek iş dünyasının faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli lisanslarını korumalarını ve yeni yatırımlar ile gelişmesini sağlamaktır. ⁴⁴
2002	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (World Summit on Sustainable Development)	Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda alınan kararların uygulanması ve ortaya çıkan sorunların tartışılması ve çözümler bulunması bu toplantının temel amacı olmuştur.

Kaynak: Nuray Tokgöz, Saime Önce, “Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2009, s.259-261.

⁴³(Çevrimiçi), <http://www.csb.gov.tr/projeler/iklim/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=12427>, 20 Mart 2017

⁴⁴(Çevrimiçi), <http://www.skdturkiye.org/program/wbcskisaca-42>, 23 Mart 2017

“Sürdürülebilirlik ilk yıllarda işletmelerin çevreye karşı duyarlı olmasını ve çevreye olumsuz etkilerini azaltmasını gerektiren bir kavram olarak görülse de, bu yaklaşım zamanla yerini “sürdürülebilirliğin üç ayağı” olarak tanımlanan şirketlerin ekonomik, çevresel ve sosyal amaçlarının dengeli bir şekilde gözetilmesini savunan yaklaşıma bırakmıştır.”⁴⁵

Günümüzde kullanımı ve uygulaması giderek artan ve 1997 yılında ilk kez John Elkington tarafından ortaya koyulan “Üç Boyutlu Raporlama” ile geleneksel muhasebe, ekonomik performansın yanı sıra sosyal ve çevresel performansı da içine alacak şekilde geliştirilmiştir. Buna göre, bu üç alan, tüm işletme faaliyetleri ve işletmenin geleceği için büyük önem teşkil etmektedir. Amaç uzun vadede ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan işletmeler, tüm paydaşlar ve toplum için fayda sağlamaktır.⁴⁶

- Ekonomik Sürdürülebilirlik; İşletmelerin kâr etme amacını gerçekleştirirken faaliyetlerinin içinde bulunduğu topluma çevresel veya toplumsal zarar vermemesi olarak tanımlanmaktadır.
- Sosyal Sürdürülebilirlik; Resmi ve resmi olmayan süreçlerin, sistemlerin, yapıların ve ilişkilerin, şimdiki ve gelecekteki nesillerin sağlıklı ve yaşanabilir topluluklar inşa etmesini desteklemesidir.
- Çevresel Sürdürülebilirlik; işletme faaliyetlerinin çevreye zararlarını en az seviyeye düşürecek, doğal kaynakların gelecek kuşaklar için korunmasını sağlayacak kararlar almayı ifade etmektedir.

⁴⁵ Güler Aras, Gaye Uğur Sarioğlu, Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama, 2015, s. 24

⁴⁶ Aras, Sarioğlu, a. y.

1.2.2.2. Kurumsal Sürdürülebilirlik

İşletmelerin toplumdaki rollerinin artması, son dönemde sürdürülebilir kalkınma kavramının iş çevreleri tarafından daha fazla ele alınmasına neden olmuştur. Ekonominin üretken kaynaklarının temsilcisi olan işletmelerin desteği olmaksızın toplumun sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştiremeyeceği düşünülmektedir. Bu yüzden, işletmelerin ekonomik değer yaratması ve mal ve hizmetler üretmesinin yanı sıra gerçekleştirdikleri faaliyetler nedeni ile ortaya çıkan çevresel ve sosyal sorunları en aza indirmek için çaba göstermeleri gerekmektedir.⁴⁷

Kurumsal sürdürülebilirlik, işletmelerin kar elde edip büyürken aynı zamanda, çevrenin korunması, toplumsal adalet, eşitlik ve ekonomik kalkınma gibi sürdürülebilir kalkınma ile ilgili sosyal hedefleri de yerine getirmesi gerektiğini savunmaktadır.⁴⁸

Sürdürülebilirlik gerçekte bir işletme stratejisidir. Strateji doğrultusunda, işletmenin ve paydaşların bugünkü gereksinimleri gelecekte ihtiyaç duyulan beşeri ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği gözetilerek karşılanır.⁴⁹ Bu nedenle, bir işletmenin sadece ekonomik açıdan başarılı olması, sürdürülebilirliğinin sağlanmasında yeterli değildir. Paydaşlar için değer yaratılmasında, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik de eşit derecede öneme sahip unsurlardır. Çevre ve iklimde meydana gelen değişimin kaynakları etkilemesi; yasal ve politik düzenlemelerin sürekli olarak değişkenlik göstermesi, işletmenin paydaşlarının haklarının, önceliklerinin ve gücünün farklılaşması ve işletme faaliyetlerinin giderek daha karmaşık bir hal alması vb. unsurlar ekonomik, çevresel ve sosyal faktörleri etkilemektedir. Bu sebeple, işletmeler

⁴⁷ Tobias Hahn, Mandy Scheermesser (2006), "Approaches to Corporate Sustainability Among German Companies", **Corporate Social Responsibility and Environmental Management** Aktaran: Muammer Sarıkaya, Zişan Kara, Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü, **Kurumsal Vatandaşlık, Yönetim ve Ekonomi**, 2007, Cilt 14, Sayı 2, s.225

⁴⁸ Mel Wilson, "Corporate Sustainability: What is it and Where Does it Come From?", **Ivey Business Journal**, Vol. 67, Issue 4, March-April 2003 s. 2.

⁴⁹ Arzu Özsoğün Çalışkan, "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi ve Sürdürülebilirlik Raporu", **İşletmelerde Finansal Olmayan Verilerin Raporlanması**, Editör: Yakup Selvi, Türkmen Kitabevi, 1. Baskı, 2017, s. 99

sürdürülebilirlik hedefine ulaşabilmek için hem uzun dönemli ekonomik performanslarını güvenceye almalı, hem de sosyal ve çevresel açıdan uzun dönemde olumsuz etkiler yaratabilecek kısa dönemli bakış açısından kaçınmalıdır.⁵⁰

1.2.2.3. Sürdürülebilirlik Raporlaması

Sürdürülebilirlik raporları 20. yüzyılın sonunda işletmeler tarafından üretimi arttırmak için yürütülen faaliyetler ile bu faaliyetlerin çevre ve toplum üzerindeki etkilerini yönlendirmek için bir araç olarak geliştirilmiştir. Sürdürülebilirlik raporları tarihsel olarak değerlendirildiğinde, kurumsal sürdürülebilirlik, ekonomik büyüme, çevresel gözetim ve düzenlemeleri sosyal adalet ve eşitlik taleplerinin bir sonucu olarak geliştiği görülmektedir.⁵¹

“Sürdürülebilirlik raporlamasının tarihsel gelişimi incelendiğinde finansal olmayan raporların farklı toplumsal zorluklar ve bunlara cevaben ortaya çıkan bakış açıları ve yönergeler doğrultusunda geliştiği görülmektedir. Bu raporların ortaya çıkması, kârlılığı artırma hedefinin ötesinde, işletmelerin toplumdaki rollerinin fark edilmesi ile olmuştur.”⁵²

1980’li yılların sonunda çevresel raporların düzenlenmeye başlanmasının ardından, Amerika merkezli Çevresel Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu (Coalition for Environmentally Responsible Economies-CERES) ilkeleri ortaya konmuş ve bu ilkeler çevresel raporlama rehberi olarak tanımlanmıştır. 1997 yılında Finlandiya Sürdürülebilirlik raporlarını zorunlu hale getiren ilk ülke olmuş ve Finlandiya’yı, Avustralya, Avusturya, Kanada, Çin, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, Endonezya, İtalya, Malezya ve İngiltere gibi ülkeler izlemiştir. 1997 yılında bir sürdürülebilirlik çerçevesi geliştirilmesi amacıyla Küresel Raporlama Girişimi(Global Reporting Initiative- GRI) kurulmuştur.⁵³ 1999 yılında UNEP Küresel Raporlama

⁵⁰ Çalışkan, a.g.e., s.99

⁵¹ A. e., s. 101.

⁵² A. e., s. 105.

⁵³ A. e., s. 105-108

Girişimi'ne katılmıştır. 2000 yılında ilk GRI Sürdürülebilirlik Raporlama Kılavuzu yayınlanmış ve 50 şirket bu kılavuzu kullanarak rapor hazırlamışlardır. 2002 ve 2006 yıllarında sırası ile G2 ve G3 kılavuzları yayınlanmış ve son olarak 2014 yılında G4 yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'de işletmelerin sürdürülebilirlik raporu hazırlamasını gerektiren yasal bir zorunluluk bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Borsa İstanbul (BİST) ile Ethical Investment Research Services Limited (EIRIS) arasında işletmelerin sosyal, çevresel ve kurumsal yönetim konularındaki performanslarını değerlendiren BİST Sürdürülebilirlik Endeksinin kurulması için iş birliği anlaşmasına varılmıştır.⁵⁴

BIST Sürdürülebilirlik Endeksi 4 Kasım 2014 tarihinden itibaren XUSR koduyla fiyat ve getiri olarak hesaplanmaya ve yayınlanmaya başlanmıştır. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi için Kasım-Ekim olmak üzere yılda 1 endeks dönemi bulunmaktadır. 2014 yılında BIST 30 endeksinde yer alan şirketler, 2015 yılında ise BIST 50 endeksinde yer alan şirketler değerlemeye tabi tutulmuştur. 2016 yılından itibaren değerlemeye tabi şirketler listesi, BIST 50 endeksi şirketlerine ek olarak BIST 100 şirketlerinden gönüllü olanları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. "Değerlemeye tabi şirketler listesi" her yıl Aralık ayı içerisinde revize edilerek Borsa İstanbul tarafından ilan edilmektedir. Kasım 2016- Ekim 2017 döneminde endekste yer alan şirket sayısı ise 43'dür.⁵⁵ Türkiye' de yayınlanan sürdürülebilirlik raporları incelendiğinde ağırlıklı olarak GRI raporlama çerçevesine uyulduğu belirlenmiştir. Ocak 2017 tarihi itibari ile 96 işletme tarafından 248 rapor yayınlamış ve bunlardan 191 tanesi GRI raporlama çerçevesini esas alarak hazırlanmıştır.⁵⁶

Sürdürülebilirlik raporu, işletmenin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin bütüncül bir görüntüsüdür. Bununla beraber sürdürülebilirlik raporu paydaşlara işletmenin

⁵⁴ A. e, s. 127.

⁵⁵ (Çevrimiçi) <http://www.borsaistanbul.com/endeksler/bist-pay-endeksleri/surdurulebilirlik-endeksi>, 18 Nisan 2017.

⁵⁶ Özsözgün Çalışkan, a.g.e, s. 129

sürdürülebilirliğe nasıl ve ne kadar katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu rapor hazırlanırken yaşanan en büyük sıkıntılardan biri, organizasyonel faaliyetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini bir arada ortaya koymaktadır. “Dahası bu etkiler birbirleriyle çelişen amaçları, aralarındaki etkileşimi, öncelikleri ve karar alma süreçlerini de içermektedir.”⁵⁷ Finansal performansın ölçümlenmesiyle birlikte, sosyal ve çevresel performansı da ölçümleyen bir işletme, sadece finansal performansı ölçümleyen bir işletmeye nazaran rakipleri karşısında daha fazla rekabet avantajı elde edebilmekte ve daha fazla değer yaratan faaliyetlere sahip olmaktadır.⁵⁸ Sosyal ve çevresel performansın da ölçümlenmesi çevresel stratejilerin uygulanması konusunda işletmelere kolaylık sağlamaktadır. Bu raporlar işletmelerin şeffaflığını ve ilgili paydaşlar tarafından güvenilirlik algısını arttırmakta, aynı zamanda organizasyonel mesajın iş ve dış paydaşlara açık ve etkili bir şekilde aktarılmasını sağlamaktadır.

İşletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetleri işletmeler açısından bir yandan maliyet avantajı sağlarken diğer yandan etkinliği artırarak çalışanların iş tatminlerini arttırmaktadır. Tüm bu katkılar sonuç olarak kurumsal itibarın artmasını sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik raporlarının işletmeler açısından ve toplum açısından sağladığı birçok fayda bulunmaktadır. İşletmeler açısından sağladığı faydalar aşağıdaki gibidir.⁵⁹

- Yatırımcılara risk yönetimine ilişkin bilgilerin iletilmesinde yardımcı olur.
- Risk ve fırsatlara ilişkin farkındalığı artırır.
- Finansal ve finansal olmayan performans arasındaki bağlantıyı belirtir.
- Sürdürülebilirlik performansını kanunlar, kurallar, kodlar, performans standartları ve gönüllü girişimler bakımından karşılaştırır ve değerlendirir.
- Süreçleri uyumlaştırır, maliyetleri düşürür ve etkinliği artırır.
- Uzun dönemli yönetim stratejilerini ve iş planlarını etkiler.
- Performansı içsel ve dışsal olarak karşılaştırır.

⁵⁷ A. e. s.112.

⁵⁸ A. e. s.113.

⁵⁹ GRI, “Report Or Explain: A Smart Eu Policy Approach To Non-Financial Information Disclosure”, s.3

- Çevresel, sosyal ve yönetim performansının yönetimi ve iletişimine yardımcı olur.
- İşletmenin yeşil ekonominin geliştirilmesine doğrudan katkı yapmasını sağlar.
- İtibarı ve marka bağlılığını artırır.

Piyasa ve toplum açısından sağladığı faydalar ise aşağıdaki gibidir:⁶⁰

- İşletmenin sosyal ve çevresel niteliğine ilişkin olarak alıcı ve yatırımcıların ilgisini gösterir.
- Rekabeti güçlendirir.
- Yatırımları teşvik eder.
- Doğrudan ve dolaylı etkiler aracılığı ile yeni iş alanları yaratır.
- Etkilenen topluluklar ve paydaşlar için son derece önemli bilgi kaynağıdır.
- İşletmenin toplum, yerel ekonomi ve çevre üzerindeki etkilerini hafifletir ve iyileştirir.
- Dışsal paydaşların işletmenin gerçek değerini ve maddi ve maddi olmayan varlıklarını anlamasını ve ilişkilendirmesini sağlar.

Sonuç olarak, finansal raporların işletmelerin performansını ve risklerini göstermekte eksik kalması nedeniyle sürdürülebilirlik raporlarının sayısı giderek artmış, ancak sürdürülebilirlik raporlarında sürdürülebilir performansın finansal sonuçları çoğunlukla açıklanmamıştır. Sürdürülebilirlik raporlarında firmaların iş modeli, stratejisi ve finansal durumu arasında ilişki kurulmaması, yatırımcıların şirketin sürdürülebilirlik performansının şirketin değer yaratma sürecine nasıl bir katkı sağladığını anlamasını zorlaştırmıştır.

Bununla beraber, işletmelerin farklı standartlar ve çerçevelerde raporlama yapmaları birbiri ile bağımsız, mükerrer ve karmaşık bilgilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sürdürülebilirlik verilerinin işletmelerin farklı bölümlerinden toplanması bilgilerin birbiri ile bağlarının zayıf olmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda uzun ve

⁶⁰ GRI, A. y.

detaylı olan finansal ve sosyal raporların, yeni bilgiler eklenmesi nedeni ile daha da uzaması paydaşların çok sayıda rapor içinde önemli bilgileri seçebilmelerini zorlaştırmıştır.

Özetle yatırımcıların finansal ve sosyal raporlarla alakalı en önemli eleştirisi, raporlarda yer alan bilgilerin yetersizliğinden ziyade, bu bilgilerin birbiri ile bağlantısız ve detaylı olmasıdır. Sürdürülebilirlik raporlarında yer alan bilgilerin işletmelerin iş modeli ve stratejisi içerisindeki konumunun açık şekilde sunulmaması yatırımcıların şirketlerin sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansı arasındaki bağlantıyı ve sürdürülebilirliğin işletmelere nasıl bir değer kazandırdığını anlamasını zorlaştırmaktadır. Raporlanan bu bilgilerin birbirleri ile bağlantısız olması, yatırımcıların raporları anlamasını ve işletmelerin günümüzdeki ve gelecekteki performansı hakkında karar almasını güçleştirmektedir.

BÖLÜM 2

2. ENTEGRE RAPORLAMA VE IIRC ENTEGRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ

Çalışmanın ilk bölümünde de aktarıldığı gibi günümüzde, finansal raporların ve sürdürülebilirlik raporlarının tek başlarına bir işletmenin durumunu yansıtmadığı görüşü ortaya çıkmıştır. Söz konusu raporların birbirlerinden bağımsız olarak hazırlanıp yayınlanması, birbirleri ile bağlantılı konuların birlikte sunulmamasına neden olmakta ve işletme paydaşlarının işletmenin faaliyetlerini ve performansını her açıdan değerlendirmesini sınırlamaktadır. Bu raporlarda yer alan bilgilerin paydaşlara tek bir kaynaktan, birleşik ve bütünlük bir yapıda sunulması amacıyla yeni bir raporlama sistemi olan entegre raporlama ortaya çıkmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde entegre raporlama kavramı, tarihsel gelişimi ve entegre raporlama çerçevesi anlatılacaktır.

2.1. Entegre Raporun Tarihsel Gelişimi

Kurumsal raporlamada “entegre sunum” 1970’li yıllardan sonra ortaya çıkan bir kavramdır. Birleşik Krallık Muhasebe Standartları Yönlendirme Komitesi (UK Accounting Standards Steering Committee) tarafından 1975 yılında yayınlanan “The Corporate Report” sadece pay sahipleri ve finans yöneticilerinin bakış açısından değil tüm rapor kullanıcılarının gereksinimlerini temel alan entegre anlayışa sahip raporların hazırlanması gerektiğini belirtmiştir.¹

¹ Uğur Kaya, Davut Aygün, Ömer Yazan, “Yeni Bir Kurumsal Raporlama Yaklaşımı Olarak Entegre Raporlama ve Dünyadaki Uygulama Örnekleri Üzerine Bir Araştırma”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2016, s. 86

“Ancak tam olarak, entegre raporlamanın geçmişı 1994 yılında Nelson Mandela'nın, Güney Afrika'daki kurumlara duyulan güvensizliği azaltabilmek amacıyla şeffaflık ve bilgi paylaşımını teşvik etmek üzere Mervyn King'i, King Komitesi'ni kurması için görevlendirmesine dayanmaktadır. Bu süreçte 1994'de yayımlanan King I, 2002'de yayımlanan King II ve 2009 yılında yayımlanan King III Raporları ile firmaların sosyal çevresel ve finansal sorumluluklarının sonuçlarının rapor edilmesi, finansal bilgiler ile birlikte finansal olmayan bilgilerin de raporlanmasını sağlamıştır. King Raporları'nın ardından 2010 yılında Johannesburg Borsası, borsaya kote tüm şirketlerin entegre rapor yayımlanmasını, yayımlamayanların ise nedenini açıklamasını (report or explain) zorunlu kılmış ve böylece Güney Afrika, entegre raporlamayı borsaya kote şirketlere zorunlu hale getiren ilk ülke olmuştur.”²

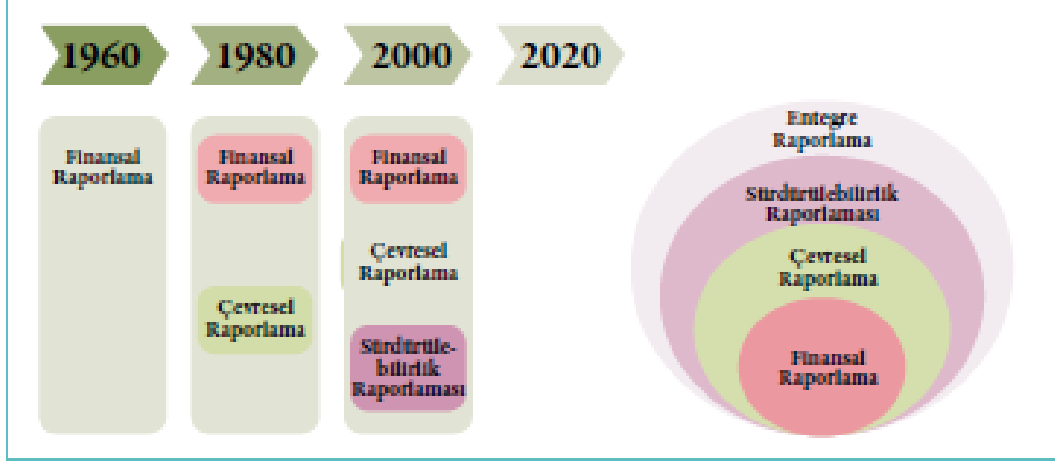
“2000'li yılların başından itibaren Novozymes, Novo Nordisk, Natura ve Philips gibi bazı şirketler entegre raporlama yapmaya başlarken, entegre raporlamanın iş dünyasının gündemine daha yoğun bir şekilde gelmesi ve bu alanda literatürün gelişmesi 2000'li yılların sonunu bulmuştur.”³

Şekil 2.1'de Kurumsal raporlamanın gelişimi anlatılmaktadır:

²(Çevrimiçi), <http://www.entegreraporlamatr.org/tr/hakkimizda/biz-kimiz.aspx>, 7 Ocak 2017

³ Güler Aras, Gaye Uğur Sarıoğlu, “Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama”, TÜSİAD, 2015, s.37

Şekil 2.1 :Kurumsal Raporlamamın Gelişimi

Kaynak: Güler Aras, Gaye Uğur Sarioğlu, “Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama”, TÜSİAD, 2015, s.38

2.2. Entegre Rapor Kavramı

IIRC(International Integrated Reporting Council) entegre raporlamayı “Bir kuruluşun stratejisinin, kurumsal yönetiminin, performansının ve beklentilerinin kuruluşun dış çevresi bağlamında kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmayı nasıl sağlayacağını kısa ve öz bir şekilde bildirilmesi” şeklinde tanımlamıştır.⁴ King Raporu entegre raporlamayı “işletmelerin hem finansal hem de sürdürülebilirlik performansının bütüncül ve entegre bir sunumu” olarak tanımlamaktadır.⁵

“Entegre raporlama totaliter bakış açısı sağlayarak, işletmelerin faaliyetlerinin açık ve net, birbirleri ile bağlantılı ve karşılaştırılabilir bir şekilde sunulmasını sağlar.”⁶ İşletmeler entegre raporlama ile faaliyetlerinin mali, toplumsal ve çevresel bağlantılarını kurarken, yalnız geçmiş performanslarının sonucunu değil, uzun vadeli bakış açılarını da sunma imkanı bulmaktadırlar. Bununla beraber entegre raporlama, işletmelerin finansal ve finansal olmayan performanslarını, fırsatlarını ve risklerini değerlendirir. Çıkar gruplarına işletmenin stratejisini, iş modelini, işletmenin geleceğe yönelik hedeflerini, muhtemel risklerini ve fırsatlarını açıklar. Entegre raporlama ile

⁴ IIRC, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi, 2013, s.7

⁵ King Report On Corporate Governance For South Africa, 2009, s.15

⁶ IIRC, Towards Integrated Reporting: Communication Value in the 21st Century, 2011, s.2

işletmeler pay sahipleri ve diğer çıkar grupları ile etkin şekilde iletişim kurarak sürdürülebilir başarıya erişme fırsatı elde ederler.

Entegre raporun temel amacı finansal sermaye sağlayıcılarına bir işletmenin kısa, orta ve uzun vadede nasıl değer yaratacağını izah etmektir. Entegre rapor; hissedarlar, çalışanlar, tedarikçiler, müşteriler, toplum, yasa koyucular, düzenleyiciler ve politika yapıcılar dahil olmak üzere işletmelerin zaman içinde değer yaratma yeteneği üzerinde etkili olan paydaşların hepsinden faydalanmaktadır.⁷

Entegre rapor mevcut uyumluluk ihtiyaçlarına yanıt olarak hazırlanabilir veya bağımsız bir rapor olabilir veya başka bir raporun ya da bildirim ayrıştırılabilir, öne çıkan ve erişilebilir bir parçası olabilir. Bu rapor, uyum sağlama ya da açıklama temelinde geçiş dönemi ile ilgili olarak rapor için sorumluluğu üstlenen, kurumsal yönetim sorumlularına ait bir beyanat içermelidir.⁸

Entegre raporun hedefi, işletmelerin kullandığı ve etkilediği kaynaklar ve ilişkiler hakkında bilgi vermektir. Bu unsurlar "sermaye ögeleri" olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca raporun, işletmelerin kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmak amacıyla dış çevresiyle ve sermaye ögeleriyle nasıl etkileşim kurduğunu da açıklaması gerekir⁹.

Sermaye ögeleri, işletmelerin faaliyetleri ve sonuçları ile artan, azalan ya da dönüştürülen bir değerler stokudur. Bunlar Çerçeve finansal, üretilmiş, fikri, insan kaynakları, sosyal, ilişkisel ve doğal sermaye unsurları olarak belirlenmiştir. Ancak entegre rapor düzenleyen işletmelerin bu sınıflandırmayı kullanması ya da raporlarını bunlara göre düzenlemesi zorunlu değildir. İşletmelerin kendileri için değer yaratabilme yetenekleri, finansal sermaye sağlayan taraflara finansal geri dönüş sağlar. Bu, işletmelerin çok çeşitli faaliyetler, etkileşimler ve ilişkiler yoluyla paydaşları ve

⁷ IIRC, a.g.e., s. 4.

⁸ IIRC, a.y.

⁹ IIRC, a.y.

geniş anlamda toplum için yarattığı değerle alakalıdır. Eğer tüm bunlar işletmeler için değer yaratma yeteneği açısından önemliyse entegre rapora dahil edilmeleri gerekir.¹⁰

2.3. Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi

“Entegre raporun düzenlemelere uyum çerçevesinde hazırlanan diğer kurumsal raporlardan farkı, henüz üzerinde anlaşılmış tek bir entegre raporlama modelinin bulunmamasıdır. Belli prensipler çerçevesinde hazırlanan her rapor entegre rapor olmaya aday olabileceği gibi, bugüne kadar hazırlanan farklı formatlarda başarılı rapor örnekleri mevcuttur.”¹¹

IIRC, yürütmüş olduğu çalışmalar neticesinde “Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi”ni yayımlamıştır. Çerçeve, raporlamada kullanılacak bir taslak sunmamakta, entegre raporu oluşturan “Kılavuz İlkeler (Guiding Principles)” ve “İçerik Öğeleri (Content Elements)”ni ortaya koyarak bunların altındaki temel kavramları açıklamaktadır.

2.3.1. Çerçevenin Kullanımı

Çerçevenin amacı, entegre raporun toplam içeriğini düzenleyen “Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğeleri” sağlamak ve bunların altında yatan temel kavramları açıklamaktır. Bu çerçeve asıl olarak özel sektördeki her ölçekten kâr amaçlı şirketlere yönelik olarak yazılmış olmakla birlikte gereken uyarlamalarla birlikte kamu sektöründe veya kar amacı gütmeyen özel kuruluşlarda çerçeveyi kullanabilirler.¹² Bu Çerçeve entegre raporda yer alacak bilgilerin belirlenmesinde kullanılmaktadır.

Entegre raporda yer alan veriler nicel ve nitel olabilmektedir. Amaç işletmelerin geçmiş günümüz veya gelecekteki değerini ya da sermaye öğelerini ve bunların

¹⁰ IIRC, a. y.

¹¹ Aras, Sarioğlu, a.g.e, s. 49

¹² IIRC, a.g.e., s. 7.

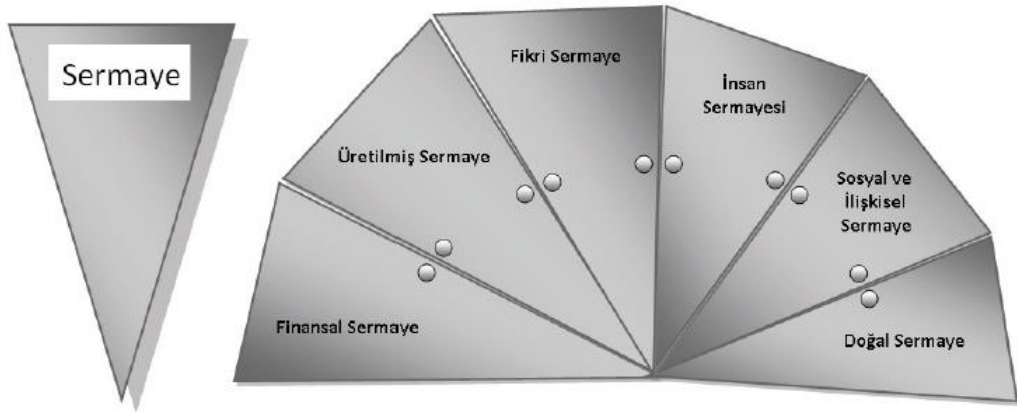
kullanımını parasallaştırmak değildir. Bir entegre raporun amacı diğer bildirimlerde (örneğin mali durum tabloları, sürdürülebilirlik raporları, analist görüşmeleri veya web sitesi bildirimleri) kullanılan bilgilerin bir özeti olmaktan çok zaman içinde değerin nasıl oluşturulduğu hakkındaki bilgiler arasında açık bir bağlantı kurmaktır.¹³

2.3.2. Sermaye Ögeleri

İşletmelerin başarılı olması çeşitli sermaye ögeleri ile bağlantılıdır. Çerçeve sermaye ögeleri aşağıdaki gibi sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur:¹⁴

- Finansal Sermaye,
- Üretilmiş Sermaye,
- Fikri Sermaye,
- İnsan Sermayesi,
- Sosyal ve İlişkisel Sermaye,
- Doğal Sermaye.

Şekil 2.2. Sermaye Ögeleri

Kaynak: Sevgi Aydın, Kurumsal Raporlamanın Evrilme Sürecine İlişkin Bir İrdeleme, 2015 s.66

¹³ IIRC, a.y.

¹⁴ IIRC, a.y.

Finansal sermaye, işletmelerin borç ve özsermayesi dahil fonlarının tamamını temsil etmektedir. İşletmelerin mal ve hizmet üretmek amacıyla yararlandığı fonlarla beraber borçlanma, özsermaye ve hibe gibi finansman yoluyla veya yatırımlar ya da faaliyetleri sonucunda edindiği fonlardır.¹⁵

Üretilmiş sermaye, işletmelerin üretim faaliyetlerine katkısı olan ancak ürün veya hizmetin bir parçası olmayan altyapı (karayolları, limanlar, arıtma tesisleri vb.), bina ve teknolojik araçları kapsamaktadır. Üretilmiş sermayenin kuruluşun kendisine veya üçüncü kişilere ait olabilmesi mümkündür. Üretilmiş sermayenin etkin bir şekilde kullanılması kaynak kullanımını azaltmakta, yenilikçi faaliyetlerinin artmasını sağlamakta ve böylece işletmelerin daha esnek ve sürdürülebilir olmasına yardımcı olmaktadır.¹⁶

Fikri sermaye, işletmelerin bilgiye dayalı maddi olmayan varlıklarıdır. Patentler, telif hakları, ticari sırlar, teknik uzmanlık, yeni teknolojiler, yazılımlar, haklar ve lisanslar, sistemler, protokoller ve prosedürler gibi maddi olmayan duran varlıklardır.

İnsan sermayesi, işletme çalışanlarının sahip oldukları bilgilerin, yeteneklerin, deneyimlerin ve yetkinliklerin değeridir. Amerikalı Nobel ödüllü ekonomist Theodore W.Schultz, insan sermayesinin önemini şu şekilde açıklamaktadır:¹⁷

“İşgücü, toprak ya da sermaye, artık, yoksul insanların refahını artıracak temel üretim faktörleri olmaktan uzaklaşmış, üretim süreci içinde çalışanların yaşam kalitesinin artırılması ve bilginin geliştirilmesi ön plana çıkmıştır. Bu yöndeki gelişmeler ise, ancak insan sermayesine yapılacak yatırımlar neticesinde sağlanabilecektir.” İnsan sermayesi ile ilgili geniş bir tanıma göre insan sermayesi; “müşterilerin ihtiyaçlarını karşılayacak çözümler üretebilme kabiliyeti, çalışanların yetenekleri ve fikir yapılarıdır.”

¹⁵ EY, **The concept of ‘capital’ in Integrated Reporting**, 2013 s. 4.

¹⁶ Aras, Sarioğlu, **a.g.e.**, s. 54.

¹⁷ Hatice Necla Keleş, Entelektüel Sermaye YL ders notları, 2015

Sosyal ve ilişkisel sermaye, insanlara, arzulanan hedeflere ulaşmalarını sağlayacak biçimde eylemlerini koordine etme imkânı veren, sosyal yapılar içindeki yerleşik normlar ve sosyal ilişkilerdir. Sosyal sermayenin bileşenleri;

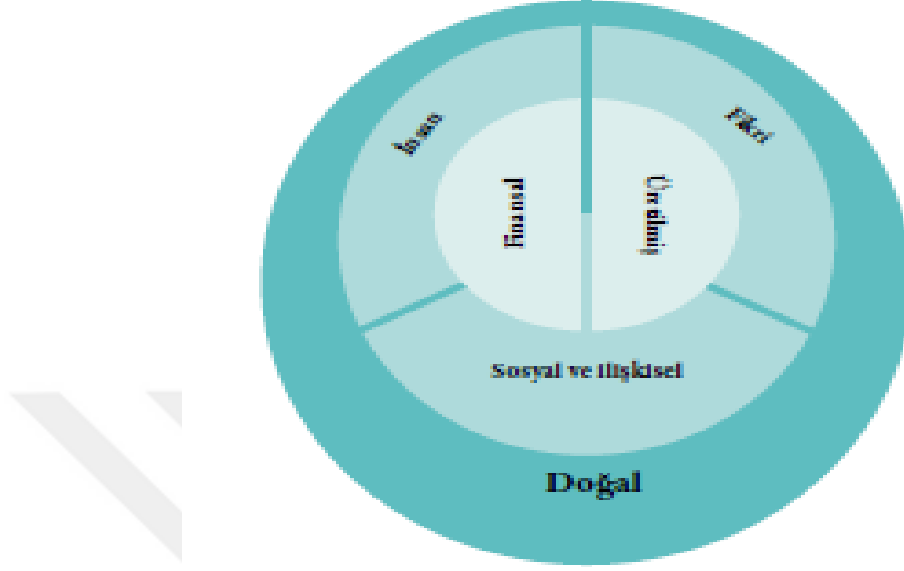
- Toplumun çeşitli kesimlerinde ve bireylerin birbirlerine duydukları güven düzeyi,
- Yazılı olan veya yazılı olmayan her türlü davranış ve kurallardan oluşan normlar,
- İletişim olanakları ve niteliğinden oluşmaktadır.

Doğal sermaye, işletmelerin sahip olduğu ve kullandığı tüm yenilenebilir ve yenilenemez doğal kaynakların ve süreçlerin bütünüdür. Hava, su, toprak, madenler, ormanlar, tarım mahsülleri ve canlı çeşitliliği doğal sermayenin örneklerinden bir kısmını oluşturmaktadır¹⁸.

Sermaye öğeleri, zaman içerisinde işletmelerin operasyonları sonucu artan, azalan ya da dönüştürülen bir değerler bütünüdür. Örneğin, bir işletme kar elde ettiğinde finansal sermayesi artmakta veya araştırma ve geliştirme faaliyetleri işletmenin fikri sermayesinin artmasını sağlamaktadır. Sermaye öğeleri birbirleri ile bağlantılı ve etkileşim içerisindedir.

¹⁸ Hatice Necla Keleş, Entelektüel Sermaye YL ders notları, 2015

Şekil 2.3. Sermaye Ögeleri

Kaynak: Güler Aras, Gaye Uğur Sarioğlu, **Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama**, 2015, s.54

2.3.3. Değer Yaratma Süreci

Entegre raporun en önemli amacı, paydaşlara işletmenin yarattığı değer hakkında bilgi vermektir. Zaman içerisinde işletmeler tarafından yaratılan değer; işletmelerin faaliyetleri sonucu, sermaye ögelerinde meydana gelen azalışlar, artışlar ya da dönüşümler ile ortaya çıkmaktadır.

“Şirketlerin yarattığı değer ikiye ayrılabilir: Şirketin kendisi ve hissedarları için yarattığı değer ve başkaları için yarattığı değer. Günümüzde birçok şirket hissedarları için uzun vadeli karlılık sağlamanın yanı sıra istihdam yaratmak, toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek yenilikler üretmek, yerel üretimi teşvik etmek gibi sosyal değerler de yaratmaktadır. Hissedarlar ve yatırımcılar öncelikli olarak şirketin kendisi için yarattığı değere odaklansa da şirketin diğer paydaşları için yarattığı değer, uzun vadede şirketin değer yaratabilme kabiliyetini de etkilemektedir.”¹⁹

¹⁹ Aras, Sarioğlu, a.g.e., s. 51.

İş modeli, fırsatlarının kullanılması yoluyla değer yaratmak üzere tasarlanan işlemlerin içeriğini, yapısını ve yönetilmesini tasvir etmektedir.²⁰ Değer, işletmeler tarafından iş modelleri kullanılarak yaratılmaktadır. İş modelleri girdiyi operasyonları ve etkileşimleri sonucunda çıktılara dönüştürür.²¹

Entegre rapor, işletmelerin ürettiği ve faydalandığı tüm sermaye öğelerinin yarattığı değeri ve yaratılan değer ölçüsünü ortaya koymalıdır. İşletmelerin yarattığı değer belirlenirken aşağıdakiler dikkate alınır.²²

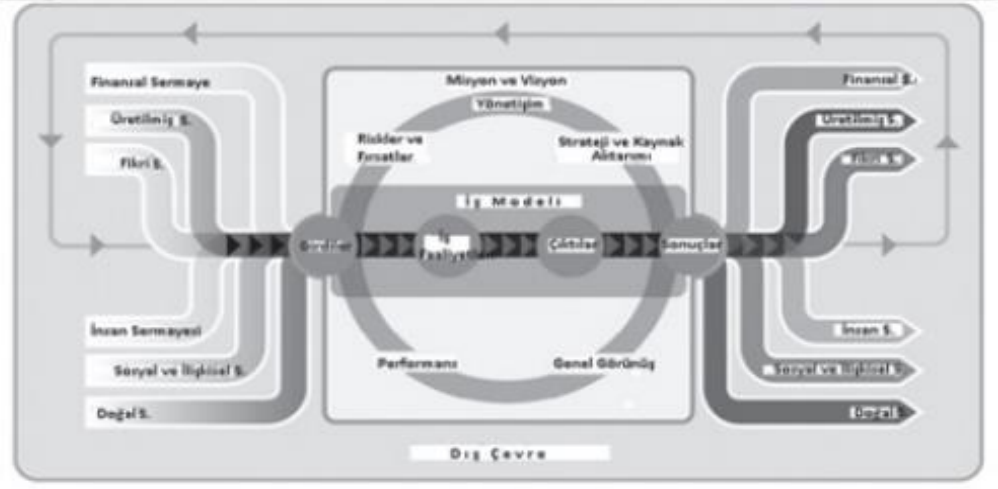
- Girdiler, faaliyetler, çıktılar ve sonuçlar ile işletme stratejileri arasındaki bağı ve ilişkiyi açıklayan iş modeli,
- Performans,
- İşletmelerin kim için, nasıl ve neden değer yaratmak istediği,
- Yönetimin değer yaratma sürecine ilişkin değerlendirmesi,
- Kurumsal yönetim,
- İnovasyon ve geleceğe bakış,
- Paydaş katılımı,
- Faaliyet gösterilen dış çevre,
- Bağlantılar.

²⁰ Raphael Amit, Christoph Zott, **Value Creation in E-Business**, 2001, s. 511.

²¹ EY, IIRC, **Value Creation Background Paper**, Temmuz 2013, s. 9.

²² EY, IIRC, **a.g.e.**, s. 12-13.

Şekil 2.4. Değer Yaratma Süreci

Kaynak: IIRC, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi, 2013, s.13

2.3.4. Kılavuz İlkeler

Entegre raporun hazırlanmasında ve sunulmasında kılavuz ilkeler esas alınmaktadır. Kılavuz ilkeler, öncelikli bilgilerin ve raporun içeriğinin belirlenmesinde yol göstermektedir. Çerçeve de kılavuz ilkeler:

- Bilgiler arası bağlantı,
- Paydaşlarla ilişkiler,
- Kısa ve öz olma,
- Stratejik odak ve geleceğe yönelim,
- Güvenilirlik ve eksiksizlik,
- Önemlilik,
- Tutarlılık ve karşılaştırabilirlik olarak belirlenmiştir.

Bu ilkeler entegre raporun hazırlık ve sunum aşamasında tek başına veya birlikte kullanılabilir. Bu nedenle, aralarında kayda değer çatışma olan durumlarda (örnek olarak; güvenilirlik ve eksiksiz olma ile kısa ve öz olma arasında) bu bilgiler kullanılırken çok iyi muhakeme edilmesi gerekmektedir.²³

²³ IIRC, a.g.e., s. 16

2.3.4.1. Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim

Entegre rapor, işletmelerin stratejileri ve bu stratejilerin zaman içerisinde işletmelerin yarattığı değer ve sermaye öğeleri üzerine etkileri hakkında açıklayıcı bilgiler vermektedir. İşletmelerin stratejik hedefleri:

- İşletmelerin piyasadaki konumunu ve iş modelini etkileyen fırsatların, risklerin ve bağımlılıkların belirtilmesi,
- İşletmelerin geçmiş ve gelecek performansları arasındaki ilişki ve bu ilişkiyi etkileyebilecek unsurlar,
- İşletmelerin gelecekteki stratejilerini belirlerken, geçmiş deneyimlerinden ne ölçüde yararlandığı,
- İşletmelerin kısa, orta ve uzun vadedeki çıkarları arasında kurduğu denge gibi konuları içermelidir.

Stratejik odak ve geleceğe yönelim belirlenirken, önemli sermaye öğelerinin kalitesinin ve ulaşılabilirliğinin, işletmelerin stratejik hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve değer yaratma yeteneğine bulunduğu katkının net şekilde açıklanması gerekmektedir.

2.3.4.2. Bilgiler Arası Bağlantı

Entegre rapor, işletmelerin iş modelinin bileşenleri, işletmeleri etkileyen dış unsurlar ve işletmelerin performansının bağlı olduğu çeşitli kaynaklar ile ilişkiler arasındaki bağlantıyı göstermektedir. Bilgiler arasındaki bağlantının sağlanması entegre düşünce sisteminin uygulanması ile mümkün olmaktadır.²⁴Entegre düşünce sisteminin uygulanması bilgiler arasındaki bağlantıların; yönetim raporlamasına, analizlere ve karar verme sürecine ve sonuç olarak entegre rapora iletilmesini

²⁴ IIRC, a. y.

sağlamaktadır. Bilgiler arası bağlantı için kullanılan biçimler aşağıdaki öğeler arasındaki bağlantıları içerir²⁵:

- İçerik öğeleri,
- Dün, bugün ve yarın,
- Sermaye öğeleri,
- Finansal bilgiler ve diğer bilgiler,
- Nicel ve nitel bilgiler,
- Yönetim bilgileri, yönetim kurulu bilgileri ve kuruluş dışından rapor edilen bilgiler,
- Entegre rapordaki bilgiler, kuruluşun diğer bildirimlerindeki bilgiler ve diğer kaynaklardan gelen bilgiler,

2.3.4.3. Paydaşlarla İlişkiler

Entegre rapor, işletmelerin paydaşlarıyla kurduğu ilişkiler hakkında bilgi vererek ve işletmelerin paydaşların beklenti ve gereksinimlerini ne ölçüde anladığını, ciddiye aldığını ve karşıladığını göstermelidir.²⁶ Bu ilke, paydaşlarla olan ilişkinin önemini yansıtmaktadır çünkü, işletmelerin değer yaratması için kendi faaliyetlerinin yanı sıra paydaşlar ve dış çevre ile olan ilişkileri de önemli yere sahiptir.

Entegre rapor, paydaşların beklenti ve gereksinimlerini ne ölçüde anladığını, ciddiye aldığını ve karşıladığını açıklayarak, güven ve esnekliğin sağlanmasında önemli yere sahip olan şeffaflığı ve hesap verebilirliği güçlendirir. Hesap verebilirlik, işletmelerin faaliyetleri ile ilişkili sermaye öğelerini kontrol etme ya da bu öğelerin bilinçli kullanımı ile yakından ilişkilidir. Entegre rapor, işletmenin paydaşları ile iletişimini aldığı kararları, faaliyetlerini ve performansını şeffaf bir şekilde sunmalıdır.

²⁵ IIRC, a.g.e., s. 17.

²⁶ IIRC, a.y.

2.3.4.4. Önemlilik

Entegre rapor, işletmelerin kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma yeteneğini önemli derecede etkileyen konular hakkında bilgi vermelidir. Önemlilik belirleme sürecinde aşağıdaki adımlar takip edilir²⁷:

- İlgili konuların belirlenmesi: İlgili konular işletmelerin değer yaratma yeteneğini geçmişte etkilemiş ya da gelecekte etkileme ihtimali olan konulardır. Bu, konular belirlenirken, işletmenin stratejisi, performansı, kurumsal yönetimi ile paydaşların talepleri, beklentileri ve bakış açıları göz önünde bulundurulmalıdır,
- İlgili konuların öneminin belirlenmesi: Bir konunun entegre rapora dahil edilebilmesi için konunun değer yaratma sürecine etkisinin ne derece büyük olduğunun bilinmesi ya da bir belirsizlik söz konusu ise meydana gelme ihtimalinin tespit edilmesi gerekmektedir. İşletmeler etkinin büyüklüğünü belirlerken; nicel ve nitel unsurlar, etkinin yeri (iç veya dış) ve zaman aralığı gibi noktaları dikkate almalıdır,
- Önemli konulara öncelik verilmesi: Önemli konular belirlendikten sonra bunlar, büyüklüklerine göre sıralanmalıdır. Bu durum konular raporlanırken en önemli konulara odaklanılmasını kolaylaştırmaktadır,
- Açıklanacak bilgilerin belirlenmesi: Maddi konular hakkında açıklanacak bilgiler belirlenirken hem iç hem dış bakış kaynaklardan yararlanılmalıdır. Bunun için paydaşlar ve dış çevre ile düzenli etkileşim kurulması gerekmektedir.

Önemlilik düzeyi belirleme sürecinde raporlama sınırı önemli bir kavramdır. Entegre raporun sınırı belirlenirken iki unsur göz önünde bulundurulur:

²⁷ IIRC, a.g.e., s. 18.

- Finansal raporlama yapan işletme (yani finansal raporlama amacıyla kullanılan sınır),
- Finansal raporlama yapan işletmelerin ötesinde diğer işletmelere ya da paydaşlara atfedilebilen veya bunlarla ilişkilendirilebilen ve finansal raporlama yapan işletmelerin değer yaratma yeteneğini önemli derecede etkileyen fırsatlar, riskler ve sonuçlar.

2.3.4.5. Kısa ve Öz Olma

Entegre raporu finansal ve finansal olmayan raporların birleşimi olmaktan ayrılan en önemli özelliklerden biri kısa ve öz olmasıdır.²⁸ Entegre raporun kısa ve öz olması için “eksiksizlik ve karşılaştırılabilirlik” gibi diğer Kılavuz İlkeler ile dengeli olacak şekilde hazırlanması gerekmektedir. Bir entegre raporun kısa ve öz olabilmesi için:²⁹

- Önemlilik belirleme sürecinin uygulanması,
- Kavramları net ve mümkün olduğunca az kelime kullanarak aktarması,
- Mesleki veya çok teknik terminoloji yerine basit ve herkes tarafından anlaşılır bir dil kullanılması,
- Ayrıntılı bilgilere, sık değişmeyen bilgilere ya da dış kaynaklara ait bağlantılar içermesi,
- İşletmeye ait olmayan umumi konulardan kaçınılması,
- Çapraz başvuru araçlarının kullanılması gerekmektedir.

²⁸ Aras, Sarioğlu, **a.g.e.**, s. 59.

²⁹ IIRC, **a.g.e.**, s. 21.

2.3.4.6. Güvenilirlik ve Eksiksizlik

Entegre rapor lehte ve aleyhte tüm maddi hususları dengeli ve maddi hata içermeyecek bir şekilde aktarmalıdır.³⁰ Bilgilerin güvenilirliği dengeli olmasına ve maddi açıdan hatasız olmasına bağlıdır. Güvenilirliği arttırmak için, iç denetim-iç kontrol faaliyetleri, raporlama sistemleri, paydaş katılımı ve bağımsız denetim gibi mekanizmalar kullanılmalıdır.

Rapordaki bilgiler pozitif ya da negatif algılanma ihtimalini değiştirecek biçimde bir yöne eğilimli, ağırlıklı, vurgulu ya da vurgusuz, birleşik, kaymış veya başka şekilde manipüle edilmiş olmamalıdır. Eksiksiz bir raporda olumlu ve olumsuz tüm gerekli bilgiler yer almalıdır. Eksiksizliğin belirlenmesi için açıklanan bilginin kapsamı ve kesinlik seviyesi dikkate alınır. Bunun için ayrıca maliyet/fayda, rekabet avantajı ve geleceğe yönelik bilgiler hakkındaki gerçekleşmesi muhtemel endişelerinde göz önünde bulundurulması gerekir.³¹

2.3.4.7. Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik

Entegre raporda yer alan bilgiler işletmeler arası karşılaştırılabilir olmalı ve işletmelerin belli bir zaman dilimindeki performansını yansıtacak biçimde tutarlı olmalıdır.³² Raporda yer verilen bilgilerin güvenilir ve karşılaştırılabilir olması için birbirini takip eden dönemlerde raporlama ilkeleri ve kullanılan anahtar performans göstergeleri (KPI) aynı olmalıdır. Önemli bir değişiklik yapılmasına ihtiyaç duyulduğunda ise bu durumun nedeni ve raporlanan bilgilere etkisi açıklanmalıdır.³³ Her işletme değer yaratırken kendine has bir yol izlediğinden, entegre rapordaki bazı bilgilerin işletmeden işletmeye farklılık göstermesi gerekmektedir. Ayrıca tüm işletmeler için geçerli olan “İçerik Öğeleri” hakkındaki soruların cevaplanması da

³⁰ IIRC, a. y.

³¹ A.e, s.22

³² Aras, Sarioğlu, a.g.e., s. 59.

işletmeler arasında anlamlı bir karşılaştırılabilirlik düzeyi sağlanması açısından önemli bir yere sahiptir. Karşılaştırılabilirliği güçlendirmek için:³⁴

- Sektörel ya da bölgesel kıyas noktalarının kullanılması,
- Bilginin oranlar yardımı ile aktarılması,
- Özellikle bağımsız bir kuruluş (sektör organı) tarafından standartlaştırılmış tanımların zorunlu tutulduğu hallerde, benzer şekilde faaliyetler gösteren diğer işletmeler tarafından yaygın olarak kullanılan nicel göstergelerin sunulması gibi yöntemlerin işletmeler tarafından kullanılması mümkündür.

2.3.5. İçerik Öğeleri

Entegre Raporlama Çerçevesi, bir entegre raporda olması gereken içerik öğelerini ve bu öğelere ilişkin yanıtlanması gereken soruları açıklamaktadır. Çerçevede yer alan içerik öğeleri şunlardır:³⁵:

- Kurumsal görünüm ve dış çevre,
- Kurumsal yönetim,
- İş modeli,
- Riskler ve fırsatlar,
- Strateji ve kaynak aktarımı,
- Performans,
- Genel görünüş,
- Hazırlık ve sunum temeli.

İçerik öğeleri birbirleri ile bağlantılıdır ve entegre raporda kesin bir sırayla ve ayrı bölümler halinde raporlanma zorunlulukları bulunmamaktadır. Ancak, entegre raporda sunulan bilgiler, içerik öğeleri arasında belirgin bir bağlantı kuracak şekilde

³⁵ IIRC, a.g.e., s. 24.

aktarılmalıdır. İşletmelerin entegre raporlarının içeriğinin karşılaşılan koşullara göre belirlenmesi gerekmektedir. Bu sebepten ötürü, içerik öğeleri belirli konuların yer aldığı bir liste şeklinde değil, sorular şeklinde sunulmuştur.³⁶

2.3.5.1. Kurumsal Görünüm ve Dış Çevre

Entegre rapor “Kuruluş ne iş yapıyor ve hangi koşullarda faaliyet gösteriyor?”³⁷ sorusunun cevabını aramaktadır.

Entegre raporun işletmelerin misyonunu ve vizyonunu belirlemesi ve aşağıdaki konuları tanımlaması gerekmektedir:³⁸

- Kültürü, etik ilkeleri ve değerleri,
- Sahiplik ve faaliyet yapısı,
- Temel faaliyetleri ve pazarları,
- Rekabet yapısı ve pazar konumu,
- Özellikle önceki dönemlere göre yaşanan büyük değişimleri vurgulayan önemli nicel bilgiler,
- Dış çevreyi etkileyen unsurlar .

Dış çevreyi etkileyen önemli unsurlar arasında işletmelerin zaman içerisinde değer yaratma yeteneğini etkileyen yasal, ticari, sosyal, çevresel ve politik faktörler bulunmaktadır. Bu unsurların, işletmelerin sahip olduğu veya dolaylı olarak etkileşimde bulunduğu sermaye öğelerini direkt veya endirekt şekilde etkilemeleri mümkündür. Bu unsurlar, işletmelerin faaliyetlerini gösterdiği sektörde, bölgede, ülkede veya küresel anlamda gerçekleşebilmektedir. Bu unsurlar;³⁹

³⁶ IIRC, a.y.

³⁷ IIRC, a.y.

³⁸ IIRC, a. y.

³⁹ IIRC, a. y.

- Paydaşların talepleri ve gereksinimleri,
- Ekonomik denge, küreselleşme ve endüstri trendleri gibi makro ve mikro ekonomik koşullar,
- Rakiplerin görece güçlü ve zayıf tarafları ve müşteri talebi gibi pazar güçleri,
- Teknolojide meydana gelen değişimler,
- Nüfus ve demografik değişimler, insan hakları, sağlık, yoksulluk, kültürel değerler ve eğitim gibi toplumu ilgilendiren konular,
- İklimde meydana gelen değişimler, ekosistem kaybı ve gezegenin kaynaklarının aşırı tüketimi sonucu ortaya çıkan çevresel problemler,
- İşletmelerin faaliyet gösterdiği ülkelerdeki siyasi ortam gibi konuları kapsamaktadır.

2.3.5.2. Kurumsal Yönetim

Entegre rapor “Kuruluşun kurumsal yönetim yapısı kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini nasıl destekliyor?”⁴⁰ sorusunun cevabını aramaktadır.

Bir entegre rapor aşağıda belirtilen konuların işletmenin değer yaratma yeteneği ile bağlantısı hakkında bilgi sağlamalıdır.⁴¹

- İşletmenin liderlik yapısı, yasal zorunluluklar ve kurumsal yönetim sorumlularının yetenekleri ve farklı yönlerinin (yaş, tecrübe, cinsiyet, sadakat vb.) kurumsal yönetim yapısına etkileri,
- Kurum kültürü oluşturmak ve izlemek için kullanılan özel süreçler,
- Kurumsal yönetim sorumlularının işletmelerin stratejik hedeflerini ve risk yönetimi ile alakalı yaklaşımlarını belirlemek ve izlemek amacıyla aldığı önlemler,

⁴⁰ A.e., s. 25.

⁴¹ IIRC, a. y.

- İşletmelerin yasal zorunlulukları aşan kurumsal yönetim uygulamaları yürütüp yürütmediği,
- Kurumsal yönetim sorumlularının inovasyon faaliyetleri konusundaki teşvikleri ve bu faaliyetlerin uygulanması için üstlendikleri sorumluluklar
- İşletmelerde uygulanan ücret ve teşvik uygulamaları

2.3.5.3. İş Modeli

Entegre rapor “Kuruluşun iş modeli nedir?”⁴² sorusunun cevabını aramaktadır.

Çerçeve iş modeli “işletmelerin iş faaliyetleri aracılığı ile girdilerini, stratejik hedeflerini karşılamayı amaçlayan ve zaman içerisinde değer yaratan çıktı ve sonuçlara dönüştürmede kullandığı sistem” şeklinde tanımlanmıştır. Entegre raporda yer alan iş modeli; girdiler, iş faaliyetlerin, çıktılar ve sonuçlar temel alınarak açıklanmaktadır. Raporda yer verilen iş modeli aşağıdaki açıklamaları içermelidir:⁴³

- İş modelinin ana unsurlarının açık bir şekilde tanımlanması,
- Ana unsurları vurgulayan ve karışık olmayan bir şema ve unsurların işletme açısından önemi hakkında açıklamalar,
- İşletmelerin içinde bulunduğu şartlara uygun, anlamlı bir metin akışı,
- Paydaşlar ile dış çevreyi etkileyen diğer bağımlılıklar ve önemli etmenler hakkında açıklama,
- Strateji, risk ve fırsatlar ve performans gibi diğer içerik öğeleri ile alakalı ele alınan bilgilere yönlendiren bağlantılar.

⁴² IIRC, a. y.

⁴³ IIRC, a. y.

2.3.5.4. Riskler ve Fırsatlar

Entegre rapor “Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini etkileyen spesifik risk ve fırsatlar nelerdir ve kuruluş bunları nasıl ele almaktadır?”⁴⁴ sorusunun cevabını aramaktadır.

Risk yönetimi işletmelerin faaliyetlerini devam ettirebilmesi ve değer yaratabilmesi açısından önemlidir. İşletmelerin stratejilerini ve sermaye ögelerini etkileyen ana riskler işletmenin karar alma süreçlerine dahil edilmeli, böylece geleceğe dair belirsizlikler en aza indirgenmelidir. Entegre raporda iç ve dış unsurlardan kaynaklanan tüm riskler açıkça tanımlanmalı ve gerçekleştirmeleri durumunda işletmenin faaliyetleri ve stratejileri üzerine etkileri açıklanmalıdır. Ayrıca, riskleri en aza indirmek için alınan önlemler, stratejiler, politikalar ve hedefler açıklanmalıdır.⁴⁵

İşletmeler değer yaratma yeteneğini açısından önemli veya ciddi sonuçlar doğurma olasılığı olan riskleri (kısa, orta veya uzun vadeli), bunların meydana gelme ihtimalleri çok düşük olsa dahi entegre rapora dahil etmelidir.⁴⁶

2.3.5.5. Strateji ve Kaynak Aktarımı

Entegre rapor “Kuruluşun hedefi nedir ve buraya nasıl ulaşmayı amaçlamaktadır?”⁴⁷ sorusunun cevabını aramaktadır.

İşletmeler entegre raporlarında kısa, orta ve uzun vadeli stratejik hedeflerini, bu hedefleri gerçekleştirme planlarını ve bunun için gereken kaynakları açıklamalıdır. İşletmelerin stratejisi ve kaynak aktarım planları ile diğer içerik öğeleri birbiri ile bağlantılı olmalıdır.⁴⁸ Stratejik hedeflerin işletmenin iş modeli ile uyumu ve rekabet

⁴⁴ A.e., s. 26.

⁴⁵ Aras, Sarioğlu, a.g.e., s .62.

⁴⁶ IIRC, a.g.e., s. 27.

⁴⁷ IIRC, a.y.

⁴⁸ Aras, Sarioğlu, a.g.e., s .63.

üstünlüğü sağlayan unsurları, stratejik planların risk ve fırsatlar ile etkileşimi de raporda açıklanmalıdır.

2.3.5.6. Performans

Entegre rapor “Kuruluş, dönem için belirlenen stratejik hedeflerine ne ölçüde ulaşmıştır ve elde edilen sonuçlar sermaye ögelerini nasıl etkilemiştir?”⁴⁹ sorusunun cevabını aramaktadır.

Entegre raporda işletmelerin performansı hakkında yer alan nitel ve nicel bilgiler aşağıdaki konulardan oluşmaktadır:⁵⁰

- Hedefler, riskler ve fırsatlarla alakalı nitel göstergeler ile bunların önemi, etkileri ve kullanılan yöntem ve varsayımlar hakkında açıklamalar,
- İşletmelerin sermaye ögeleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri,
- İşletmenin paydaşların gereksinim ve taleplerine nasıl yanıt verdiği,
- Geçmiş performans ile şimdiki performans arasındaki bağlantılar.

Entegre raporlama, işletmelerin finansal ve finansal olmayan performansı arasındaki bağlantı kurması ve hem geçmiş performansla mevcut performansın hem de gelecek vizyonunun ilişkisini aktarması yönüyle daha bütüncül bir yapıya sahiptir.

51

2.3.5.7. Genel Görünüş

Entegre rapor “Kuruluşun stratejisini uygularken karşılaşması muhtemel zorluk ve belirsizlikler ve bunların, iş modeli ile gelecekteki performansı açısından potansiyel etkileri nelerdir?”⁵² sorusunun cevabını aramaktadır.

⁴⁹ IIRC, a.g.e., s. 27.

⁵⁰ A.e, s.28

⁵¹ Aras, Sarioğlu, a.g.e., s .64

⁵² IIRC, a.g.e., s. 28.

Entegre raporda kısa, orta ve uzun vadede meydana gelmesi beklenen değişiklikler, işletmenin zaman içerisinde dış çevresinde karşılaşması muhtemel durumlar hakkındaki beklentileri, bunların işletmeleri nasıl etkileyeceği ve karşılaşılan güçlüklerle ve belirsizliklere cevap vermek için nasıl bir yapı oluşturulduğu hakkında bilgi verilmelidir.

İşletmeler raporladıkları tahminlerin, isteklerin ve niyetlerin gerçek temellere dayanmasını sağlamakla yükümlüdür. Bunun için işletmelerin rekabet ortamını piyasadaki pozisyonunu ve risklerini gerçekçi bir şekilde tahmin etmesi gerekmektedir. Genel görünüşe ilişkin tahminler veya varsayımlar raporda yer alıyor ise, varsayımların bir özetine de raporda yer verilmelidir. İşletmelerin genel görünüşü hakkında entegre raporda yer alacak açıklamalar, tâbi olunan yasalar veya mevzuat dikkate alarak yapılmalıdır.

2.3.5.8. Hazırlık ve Sunum Temeli

Entegre raporlama “Kuruluş entegre rapora dahil edilecek konuları nasıl belirlemektedir ve bu konular nasıl incelenmekte veya değerlendirilmektedir?”⁵³ sorusunun cevabını aramaktadır.

Entegre rapor, hazırlık ve sunum temelini aşağıdakileri içerecek şekilde açıklamaktadır:⁵⁴

- Önemlilik belirleme sürecinin özeti,
- Raporlama sınırı,
- Temel çerçeve ve yöntemlerin özeti.

⁵³ A.e., s. 29.

⁵⁴ IIRC, a. y.

Raporun bu kısmında, önemlilik ilkesi altında tanımlanan önemli konuların belirlenmesi süreci özetlenmeli ve entegre raporun sınırı ve sınırın ne şekilde belirlendiği açıklanmalıdır.

BÖLÜM 3

3. UYGULAMA: ENTEGRE RAPOR ÇERÇEVESİNİN DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE UYGULANMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

3.1. Uygulama ile İlgili Genel Bilgiler

3.1.1. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı Dünya'da ve Türkiye'de yayınlanan entegre raporların çalışmanın ikinci bölümünde anlatılan Entegre Raporlama Çerçevesi'ne ne derece uygun hazırlandığının tespit etmektir.

Uygulamada, Dünya'nın çeşitli ülkelerinden ve Türkiye'den 2015 ve 2016 yıllarında yayınlanmış entegre raporlar incelenmiş, raporların IIRC Entegre Rapor Çerçevesinin Kılavuz İlkeleri ve İçerik Ögelerine ne derece uygun hazırlandığı değerlendirilmiştir. Ayrıca, Entegre Raporlama Çerçevesi'nin nasıl algılandığı ve uygulandığının ortaya konulması amaçlanmıştır.

3.1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Kısıtları

Uygulama kapsamında IIRC tarafından Afrika, Asya, Avrupa, Avustralasya*, Kuzey Amerika ve Güney Amerika'da faaliyet gösteren çeşitli sektörlerden şirketlerin 2015-2016 yıllarına ait entegre raporları seçilmiştir.

Uygulamanın en büyük kısıtları, değerlendirmenin sübjektifliği ve entegre raporlamanın yeni bir uygulama olması nedeniyle yayınlamış rapor sayısı azlığıdır.

* Avustralya, Yeni Zelanda, Yeni Gine adası ve Pasifik Okyanusu'ndaki komşu adaları kapsayan Okyanusya'da bir bölge

Uygulamanın yeni olması ve rapor sayısının azlığı, yıllara yönelik veya sektörel temelde karşılaştırma yapılmasını zorlaştırmıştır. Ayrıca kabul görmüş bir değerlendirme sistemini veya endeksin olmaması, değerlendirmenin sübjektif bir şekilde yapılmasına neden olmuştur.

3.1.3. Uygulanan Yöntem

Uygulamada, Dünya'nın farklı ülkelerinde ve Türkiye'de farklı sektörlerde faaliyet gösteren 30 işletmenin yayınladığı entegre raporların, IIRC Entegre Raporlama Çerçevesi'nde yer alan Kılavuz İlkeler ve İçerik Ögelerine uygunluğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Entegre raporların değerlendirilmesi ve ölçülmesi amacıyla oluşturulmuş kabul gören bir ölçüm aracı, değerlendirme sistemi veya endeks olmaması nedeni ile değerlendirme entegre raporların incelenerek, kılavuz ilkeler ve içerik ögelerine uygunluğu aşağıdaki puanlama sistemi yardımı ile değerlendirilmiştir:

Tablo 3.1. Puanlama Tablosu

Değerlendirme	Puan
Çok İyi	5
Yeterli	4
Normal	3
Yetersiz	2
Çok Yetersiz	1

İnceleme sonucu her rapor, kılavuz ilkeler ve içerik ögelerinin her bir bileşeni için ayrı ayrı değerlendirilmiş ve puanlanmıştır. Puanlama yapılırken her bir birleşene ait açıklamalara ilişkin cümle sayılarına ve cümlelerin içeriğine dikkat edilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucu ortaya çıkan sonuçlar; ülkeler ve sektörler arasında

karşılaştırılma yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Çerçeve'nin uygulanmasında gönüllülüğün ve yasal zorunlulukların etkisi de sorgulanmıştır.

3.2. Dünya'da ve Türkiye'de Entegre Raporlama Uygulamaları

2017 yılı itibari ile Dünya'da bir çok ülke entegre raporlamayı yasalar ve düzenlemelerle teşvik etmekte ve entegre raporlama yayınlayan işletmelerin ve kuruluşların sayısı hızla artmaya devam etmektedir. Ancak IIRC tarafından işletmelerin kullanabileceği standart bir entegre raporlama şablonu oluşturulmamıştır. IIRC, entegre rapor hazırlanırken uyulacak kılavuz ilkeleri ve içerik öğelerini belirlenmiş, raporlamanın sınırları keskin biçimde çizilmemiştir. İşletmelerin raporlama konusunda esnek bırakılmaları şekil ve içerik bakımından birbirinden farklı entegre raporların yayınlanmasına neden olmuştur.

Çalışmada 2015- 2016 yıllarında ABD, Almanya, Brezilya, Fransa, Güney Afrika, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada, Rusya, Türkiye ve Yeni Zelanda'da; Ağaç ve Orman Ürünleri, Bankacılık, Demiryolu Taşımacılığı, Elektronik, Emlak, Enerji, Gıda, İnşaat, Kargo Taşımacılığı, Kimya, Madencilik, Sağlık, Sigortacılık, Turizm sektörlerinde faaliyet gösteren toplam 30 şirket incelenmiştir.

2017 yılı itibari ile Dünya'daki bazı ülkelerde entegre raporlama çalışmalarının durumu aşağıdaki gibidir:

- Güney Afrika: King raporları ile entegre raporlamanın yaygınlaşmasında önemli role sahip olan Güney Afrika, entegre raporlamayı borsaya kote işletmelere zorunlu hale getiren ilk ülkedir. Borsaya kote işletmelerin entegre raporlama yapması zorunlu hale getirilirken işletmeler için zorunlu bir taslak belirlememiş ve işletmelerin deneyimleri sonucu kendileri için en uygun raporlama biçimini bulmalarını teşvik etmiştir. Böylece ülkede entegre

raporlama hazırlayan işletme sayısı hızla artmıştır. Bunun dışında Güney Afrika’da borsaya kote olmayan işletmeler, kamu iktisadi teşebbüsleri de entegre raporlama yapmaya başlamışlardır. ¹

- Brezilya: Brezilya Borsası 2011 yılında başlattığı “raporla, raporlamıyorsan açıkla” girişimi ile borsaya kote şirketlerden sürdürülebilirlik raporu veya entegre rapor hazırlamalarını istemiştir. Brezilya Kalkınma Bankası tarafından desteklenen Brezilya Entegre Raporlama Ağı bugün 90’dan fazla kuruluşu temsilen 200’den fazla katılımcının yer aldığı bir platformdur. Katılımcılar bir yandan entegre raporlama için çerçeve doküma hazırlanmasına katkıda bulunurken diğer yandan Brezilya’da entegre raporlama konusunda farkındalık artırıcı faaliyetler gerçekleştirmektedir. Brezilya aynı zamanda İngiltere ve Hollanda’nın ardından IIRC Pilot programına en fazla şirket ile katılan ülke olmuştur. Brezilya Bankalar Federasyonu (FEBREBAN) her ay gerçekleştirdiği entegre raporlama toplantılarında ticari bankaların kredi risklerinin azaltılabilmesi için potansiyel müşterilerine karşı farklı bir bakış açısı geliştirmelerini hedeflemektedir.²
- İngiltere: 2014 Haziran ayında İngiltere Finansal Raporlama Konseyi (FRC), FRC Stratejik Raporlama Kılavuzu’na göre hazırlanan raporların Entegre Raporlama Çerçevesi ile uyumlu bir şekilde hazırlanması gerektiğini duyurmuştur. Söz konusu kılavuz, işletmelerin iletişim ve bilgiye erişimi artırma konusunda yenilikçi düşüncelerini sağlamakta, kısa ve öz bir rapor hazırlayabilmeleri için şirketleri, yapacakları açıklamalarda önemlilik kriterine dikkat etmeleri konusunda teşvik etmektedir.³
- Türkiye: Türkiye’deki işletmelerin, özellikle son 10 yılda sürdürülebilirlik alanında farkındalıkları hızla artmakta ve Türkiye’de GRI seviyesinde raporlama yapan işletme sayısı gün geçtikçe çoğalmaktadır. Borsa İstanbul

¹ Güler Aras, Gaye Uğur Sarioğlu, “Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama”, 2015, s. 74

² Aras, Sarioğlu, a. e. s. 75.

³ Aras, Sarioğlu, a. e. s. 76.

bünyesinde hayata geçirilen Sürdürülebilirlik Endeksi işletmeleri sürdürülebilirlik raporları konusunda teşvik etmektedir.⁴ Entegre raporlama yaklaşımı hakkında farkındalık yaratmak ve işletmelerin bu alandaki uygulamalarına destek olmak amacıyla Entegre Raporlama Türkiye Ağı (ERTA) kurulmuştur.

Ayrıca, çalışmada yer alan diğer ülkelerde de entegre raporlama ülkelerin borsaları, iş dünyası ve hükümetleri tarafından desteklenmekte ve uygulamanın yaygınlaşması için çalışmalar devam etmektedir.

3.3. Entegre Raporların Kılavuz İlkeler Ve İçerik Öğeleri Kapsamında Değerlendirilmesi

Çalışmada incelenen entegre raporların değerlendirilmesinde kullanılan kılavuz ilkeler ve içerik öğeleri tablo 3.2’de sunulmuştur:

Tablo 3.2 Entegre Rapor Çerçevesi Kılavuz İlkeleri ve İçerik Öğeleri

Kılavuz İlkeler	İçerik Öğeleri
Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim	Kurumsal genel görünüm ve dış çevre
Bilgiler Arası Bağlantı	Kurumsal Yönetim
Paydaşlarla İlişkiler	İş modeli
Önemlilik	Riskler ve fırsatlar
Kısa ve Öz Olma	Strateji ve kaynak aktarımı
Güvenilirlik Ve Eksiksizlik	Performans
Tutarlılık Ve Karşılaştırabilirlik	Genel görünüş
	Hazırlık ve sunum temeli

Kaynak : IIRC Entegre Raporlama Çerçevesi, 2013.

⁴ Aras, Sarioğlu, a. e. s. 92.

3.3.1. Entegre Raporların Şekil Yönünden İncelenmesi

Çalışmada yer alan işletmelerin ve raporların özellikleri Tablo 3.3.'de sunulmuştur:

Tablo 3.3. Uygulamada Yer alan Şirketler ve Entegre Raporların Özellikleri

No.	Şirket	Ülke	Bölge	Sektör	Raporun İsmi	Yılı	Sayfa Sayısı
1	Aslan Çimento	Türkiye	Avrupa	Yapı Malzemeleri	Entegre Rapor	2016	43
2	Axa	Fransa	Avrupa	Sigortacılık	Entegre Rapor	2016	94
3	BASF	Almanya	Avrupa	Kimya	Entegre Kurumsal Rapor	2015	244
4	Clorox	ABD	Kuzey Amerika	Kimya	Entegre Yıllık Rapor	2015	54
5	Coca Cola HBC	İsviçre	Avrupa	Gıda	Entegre Yıllık Rapor	2015	216
6	Crest Nicholson	İngiltere	Avrupa	İnşaat	Yıllık Entegre Rapor	2016	148
7	Çimsa	Türkiye	Avrupa	Yapı Malzemeleri	Entegre Faaliyet Raporu	2016	
8	DBSA	Güney Afrika	Afrika	Bankacılık	Entegre Yıllık Rapor	2016	55
9	Deutsche Bahn	Almanya	Avrupa	Taşımacılık	Entegre Rapor	2016	287
10	Diageo PLC	İngiltere	Avrupa	Gıda			
11	DSM	Hollanda	Avrupa	Sağlık	Entegre Yıllık Rapor	2015	212

Tablo 3.3. Uygulamada Yer alan Şirketler ve Entegre Raporların Özellikleri (Devamı)

12	Ferrovial	İspanya	Avrupa	İnşaat	Entegre Yıllık Rapor	2015	176
13	Fibria	Brezilya	Güney Amerika	Ağaç ve Orman Ürünleri	Rapor	2015	98
14	Gecina	Fransa	Avrupa	Emlak	Entegre Yıllık Rapor	2015	68
15	Generali	İtalya	Avrupa	Sigortacılık	Yıllık Entegre Rapor ve Konsolide Finansal Tablolar	2015	350
16	General Electric	ABD	Kuzey Amerika	Enerji	Yıllık Rapor	2015	221
17	Gold Fields	Güney Afrika	Afrika	Madencilik	Entegre Yıllık Rapor	2015	148
18	Hitachi	Japonya	Asya	Elektronik	Entegre Rapor	2016	73
19	Itaú Unibanco	Brezilya	Güney Amerika	Bankacılık	Entegre Rapor	2015	71
20	Mitsubishi	Japonya	Asya	Otomotiv	Entegre Rapor	2016	116
21	Nedbank	Güney Afrika	Afrika	Bankacılık	Entegre Rapor	2016	126
22	Nordgold	Rusya	Avrupa	Madencilik	Entegre Rapor	2015	329
23	NZ Post	Yeni Zelanda	Avustralasya	Kargo	Entegre Rapor	2016	53

Tablo 3.3. Uygulamada Yer alan Şirketler ve Entegre Raporların Özellikleri (Devamı)

24	Omron	Japonya	Asya	Sağlık	Entegre Rapor	2015	95
25	Royal Bafokeng Platinum	Güney Afrika	Afrika	Madencilik	Entegre Rapor	2015	146
26	Sanford	Yeni Zelanda	Avustralasya	Gıda	Yıllık Rapor	2016	187
27	Tata Steel	Hindistan	Asya	Otomotiv	Entegre Rapor ve Yıllık Hesaplar	2015	292
28	TSKB	Türkiye	Avrupa	Bankacılık	Entegre Rapor	2016	119
29	Tsogo Sun	Güney Afrika	Afrika	Turizm	Entegre Yıllık Rapor	2015	96
30	Vancity	Kanada	Kuzey Amerika	Bankacılık	Yıllık Rapor	2015	52

IIRC'nin belirlemiş olduğu 6 bölgede toplam 16 ülkeden ve 14 farklı sektörden 30 şirketin 2015-2016 yıllarına ait entegre raporlarının isimleri ve sayfa sayıları belirlenmiş aynı zamanda raporlar genel olarak içerdikleri bilgiler bakımından da incelenmiştir.

İnceleme sonucu yayınlanan raporlardan 12 tanesi “Entegre Rapor”, 8 tanesi “Entegre Yıllık Rapor”, 4 tanesi “Yıllık Rapor”, geriye kalanlar ise “Entegre Faaliyet Raporu”, “Entegre Kurumsal Rapor”, “Yıllık Entegre Rapor”, “Yıllık Entegre Rapor ve Konsolide Finansal Tablolar”, “Entegre Rapor ve Yıllık Hesaplar” ve “Rapor” olarak isimlendirilmiştir.

Raporlar incelendiğinde raporların sayfa sayılarının işletmeden işletmeye farklılık gösterdiği görülmüştür. 43 sayfa ile en az sayfa sayısına sahip rapor Türkiye’den Aslan Çimento’nun raporu iken, bu raporu Kanada’dan Vancity’nin raporu 52 sayfa ile izlemektedir. Rusya’dan Nordgold Şirketi’nin raporu 329 sayfa ve İtalya’dan Generali Şirketi’nin raporu 350 sayfa ile en uzun raporlardır.

Raporların büyük çoğunluğunun fazla sayfa sayısına sahip olması kılavuz ilkelerden “kısa ve öz olma” ilkesi ile uyumsuzdur. Ancak çerçevede yer alan; “Bir entegre rapor bağımsız bir rapor olabilir veya başka bir raporun ya da bildirim ayrıştırlabilir, öne çıkan ve erişilebilir bir parçası olabilir. Örneğin kuruluşun finansal durum raporlarını da içeren bir raporun önüne eklenebilir.” ifadesine dayanarak sürdürülebilirlik raporu ve yıllık faaliyet raporunun bir parçası olarak sunulan entegre raporların uzun olması normal karşılanmıştır.

Raporların tamamında ulaşılmak istenen hedef kitle paydaşlardır. Paydaşlara işletme stratejisi, iş modeli, değer yaratma yeteneği, performansı, riskleri ve fırsatları, kurumsal yönetim, sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik faaliyetleri hakkında finansal ya da finansal olmayan bilgiler çoğunlukla şekiller, tablolar ve grafikler yardımıyla aktarılmaya çalışılmıştır.

Şirketlerin büyük çoğunluğu raporlarını, IIRC Entegre Raporlama Çerçevesi ve GRI G3 veya G4 ilkeleri temel alınarak hazırlandığı raporlarında belirtmiştir.

3.3.2. Entegre Raporların Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğeleri Kapsamında Değerlendirilmesi

Çalışmada yer alan raporlar tek tek incelenmiş ve IIRC Entegre Raporlama Çerçevesinde yer alan kılavuz ilkelere ne ölçüde uyulduğu ve içerik öğelerini ne ölçüde içerdiği değerlendirilmiştir. Değerlendirme yapılırken Tablo 3.1’deki

puanlama kriterleri temel alınmıştır. Yapılan incelemenin ve değerlendirmenin sonucu Tablo 3.4, Tablo 3.5 ve Tablo 3.6’da sunulmuştur:

Tablo 3.4. Uygulamada Kullanılan Entegre Raporların Kılavuz İlkeler Kapsamında Değerlendirilmesi

No.	Şirket	Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim	Bilgiler Arası Bağlantı	Paydaşlarla İlişkiler	Önemlilik	Kısa ve Öz Olma	Güvenilirlik ve Eksiksizlik	Tutarlılık ve Karşılaştırabilirlik
1	Aslan Çimento	4	4	4	3	4	4	3
2	Axa	3	3	3	4	3	4	3
3	BASF	5	5	5	5	3	5	5
4	Clorox	3	2	2	2	3	3	2
5	Coca Cola HBC	3	3	4	4	3	4	3
6	Crest Nicholson	3	4	5	4	3	4	5
7	Çimsa	4	4	4	4	3	4	4
8	DBSA	4	4	5	4	5	4	5
9	Deutsche Bahn	3	3	3	3	2	3	4
10	Diageo PLC	4	3	2	3	4	3	3
11	DSM	3	3	4	3	3	4	4
12	Ferrovial	5	4	3	4	3	4	4
13	Fibria	3	2	3	3	3	3	3
14	Gecina	3	3	2	3	4	2	3

Tablo 3.4. Uygulamada Kullanılan Entegre Raporların Kılavuz İlkeler Kapsamında Değerlendirilmesi (Devam)

15	Genarali	5	5	4	4	2	4	4
16	General Electric	3	3	3	4	3	4	4
17	Gold Fields	3	4	4	4	3	4	4
18	Hitachi	2	1	1	2	4	2	2
19	Itaú Unibanco	4	3	2	3	5	3	5
20	Mitsubishi	3	3	3	3	4	4	3
21	Nedbank	5	5	5	5	4	5	5
22	Nordgold	4	4	4	4	2	4	4
23	NZ Post	3	3	3	2	4	3	2
24	Omron	2	2	2	2	4	3	3
25	Royal Bafokeng Platinum	4	3	4	3	4	3	3
26	Sanford	3	4	4	3	3	3	4
27	Tata Steel	3	3	3	3	2	3	4
28	TSKB	5	5	5	5	5	5	5
29	Tsogo Sun	4	3	4	4	4	3	2
30	Vancity	2	2	1	1	3	2	2

Tablo 3.5. Uygulamada Kullanılan Entegre Raporların İçerik Öğeleri Kapsamında Değerlendirilmesi

No.	Şirket	Kurumsal genel görünüm ve dış çevre	Kurumsal Yönetim	İş modeli	Riskler ve fırsatlar	Strateji ve kaynak aktarımı	Performans	Genel görünüş	Hazırlık ve sunum temeli
1	Aslan Çimento	3	4	4	4	4	3	4	4
2	Axa	4	2	1	3	4	5	4	3
3	BASF	5	5	5	5	5	5	5	5
4	Clorox	2	2	1	2	3	3	3	3
5	Coca Cola HBC	5	2	2	2	4	4	4	4
6	Crest Nicholson	3	4	2	3	4	4	4	5
7	Çimsa	4	2	4	4	4	3	3	2
8	DBSA	4	2	3	4	4	4	4	4

Tablo 3.5. Uygulamada Kullanılan Entegre Raporların İçerik Öğeleri Kapsamında Değerlendirilmesi(Devam)

9	Deutsche Bahn	2	2	2	3	4	4	4	4
10	Diageo PLC	5	2	3	2	4	4	4	3
11	DSM	3	4	2	2	4	4	4	4
12	Ferrovial	5	5	4	5	5	4	4	5
13	Fibria	2	1	1	2	4	4	3	3
14	Gecina	3	1	1	2	4	4	4	4
15	Genarali	5	4	5	5	5	5	5	3
16	General Electric	3	3	3	4	5	5	4	4
17	Gold Fields	2	3	1	4	4	4	4	4
18	Hitachi	2	1	1	2	4	2	3	1
19	Itaú Unibanco	3	3	3	4	4	4	5	5
20	Mitsubishi	2	3	2	2	4	3	3	4
21	Nedbank	5	5	4	5	5	5	5	5
22	Nordgold	3	4	5	4	3	5	4	4
23	NZ Post	3	2	2	2	4	4	3	3

Tablo 3.5. Uygulamada Kullanılan Entegre Raporların İçerik Öğeleri Kapsamında Değerlendirilmesi(Devam)

24	Omron	2	1	2	1	3	4	3	2
25	Royal Bafokeng Platinum	3	4	3	4	5	4	3	3
26	Sanford	4	3	4	3	3	3	4	3
27	Tata Steel	2	1	3	2	4	4	4	4
28	TSKB	5	5	5	4	5	5	4	5
29	Tsogo Sun	3	3	4	3	4	4	4	4
30	Vancity	1	1	3	2	3	3	2	1

Tablo 3.6 Değerlendirme Sonucu Ortaya Çıkan Toplam ve Ortama Puanlar

No	Şirket	Kılavuz İlkeler		İçerik Öğeleri		Genel Ortalama
		Toplam	Ortalama	Toplam	Ortalama	
3	BASF	33	4,71	40	5	4,87
21	Nedbank	34	4,86	39	4,875	4,87
28	TSKB	35	5,00	38	4,75	4,87
15	Genarali	28	4,00	37	4,625	4,33
12	Ferrovial	27	3,86	37	4,625	4,27
8	DBSA	31	4,43	29	3,625	4,00
22	Nordgold	26	3,71	32	4	3,87
6	Crest Nicholson	28	4,00	29	3,625	3,80
16	General Electric	26	3,71	31	3,875	3,80
1	Aslan Çimento	26	3,71	30	3,75	3,73
19	Itaú Unibanco	25	3,57	31	3,875	3,73
7	Çimsa	27	3,86	26	3,25	3,53
25	Royal Bafokeng Platinum	24	3,43	29	3,625	3,53
29	Tsogo Sun	24	3,43	29	3,625	3,53
17	Gold Fields	26	3,71	26	3,25	3,47
5	Coca Cola HBC	24	3,43	27	3,375	3,40
11	DSM	24	3,43	27	3,375	3,40
26	Sanford	24	3,43	27	3,375	3,40
2	Axa	23	3,29	26	3,25	3,27
10	Diageo PLC	22	3,14	27	3,375	3,27
9	Deutsche Bahn	21	3,00	25	3,125	3,07
20	Mitsubishi	23	3,29	23	2,875	3,07

Tablo 3.6 Değerlendirme Sonucu Ortaya Çıkan Toplam ve Ortama Puanlar (Devam)

27	Tata Steel	21	3,00	24	3	3,00
14	Gecina	20	2,86	23	2,875	2,87
23	NZ Post	20	2,86	23	2,875	2,87
13	Fibria	20	2,86	20	2,5	2,67
4	Clorox	17	2,43	19	2,375	2,40
24	Omron	18	2,57	18	2,25	2,40
18	Hitachi	14	2,00	16	2	2,00
30	Vancity	13	1,86	16	2	1,93

Uygulamada yer alan raporların değerlendirilmesi sonucu raporlarında kılavuz ilkeleri en iyi şekilde uygulayan ve içerik öğelerine çerçevede istenilen şekilde yer veren şirketler BASF, Ned Bank ve TSKB olmuştur. Bu şirketleri Generali, Ferrovial ve DBSA izlemiştir.

Çerçevenin gerektirdiklerini ortalama düzeyde uygulayan şirketler sırası ile, Nordgold, Crest Nicholson, General Electric, Aslan Çimento, Itaú Unibanco, Çimsa, Royal Bafokeng Platinum, Tsogo Sun, Gold Fields, Coca Cola HBC, DSM, Sanford, Axa, Diageo PLC, Deutsche Bahn, Mitsubishi, Tata Steel olmuştur. Yapılan değerlendirme uygulamada yer alan şirketlerin büyük çoğunluğunun (17 şirket) çerçevenin gerektirdiklerine ortalama düzeyde cevap verdikleri görülmektedir.

Gecina, NZ Post, Fibria, Clorox, Omron, Hitachi ve Vancity şirketleri ise çerçevenin gerektirdiklerini uygulamakta yetersiz kalmışlardır.

Şirketlerin faaliyet gösterdiği bölgelerin değerlendirilmesi tablo 3.7’de sunulmuştur:

Tablo 3.7 Bölgelerin Ortalama Değerlendirme Puanları

Bölge	Ortalama Puan
Afrika	3,88
Avrupa	3,75
Güney Amerika	3,2
Avustralasya	3,13
Kuzey Amerika	2,7
Asya	2,62

Bölgelerin değerlendirme sonucu aldıkları puanlara bakıldığında entegre raporlamanın zorunlu olduğu Güney Afrika’nın raporlarının yer aldığı Afrika Bölgesi’nde Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğeleri’ne yeterliye yakın derecede uyulduğu görülmektedir. Afrika Bölgesini ortalamanın üstünde raporları ile Avrupa izlemektedir. Avrupa ülkelerinin raporlarının ortalama üzeri olmasında, bölgede entegre raporlama sistemini en başından beri teşvik eden ve destekleyen uygulamaların etkisi oldukça büyüktür. Entegre raporlamanın hızla yayıldığı Güney Amerika ve Avustralasya bölgeleri ortalama düzeyde kalırken, diğer bölgelere kıyasla daha az şirketin raporlama yaptığı ve entegre raporlama uygulamalarının daha az popüler olduğu Kuzey Amerika ve Asya bölgelerinde ise raporlar ortalamanın altında kalmıştır.

Daha öncede açıklandığı üzere, entegre raporlama uygulamasının çok yeni olması raporlama yapan şirket ve kuruluşların sektörler bazında karşılaştırılmasını zorlaştırmıştır. Yine de uygulamada yer alan şirketlerin sektörleri değerlendirildiğinde bankacılık sektöründe faaliyet gösteren şirketlere ait raporların çerçevenin uygulanmasında diğer sektörlerde yer alan şirketlere kıyasla başarılı oldukları belirlenmiştir.

SONUÇ

Günümüz dünyasındaki ekonomik gelişmeler sonucunda artan rekabet, azalan doğal kaynaklar, iklim değişikliği, artan sosyal sorunlar işletmeler için kaynakların kullanımını daha önemli hale getirmiştir. Ayrıca son 20 yılda meydana gelen küresel ekonomik krizler paydaşların işletmelere olan güveninin azalmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak, finansal raporların işletmelerin sadece finansal performansları ve risklerini sunması nedeniyle sürdürülebilirlik raporlarının sayısı giderek artmış, ancak sürdürülebilirlik raporlarında sürdürülebilir performansın finansal sonuçlar üzerine etkisi çoğunlukla açıklanmamıştır. Sürdürülebilirlik raporlarında işletmelerin iş modeli, stratejileri ve finansal durumu arasındaki ilişkinin kurulmaması, paydaşların sürdürülebilir performansın değer yaratma sürecine etkisini anlamasını zorlaştırmıştır.

Bununla beraber, işletmelerin birbirinden farklı standartlar ve çerçevelerde raporlama yapmaları, işletmeler hakkında birbirinden bağımsız ve karmaşık bilgilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sürdürülebilirlik verilerinin işletmelerin farklı bölümlerinden toplanması bilgilerin birbiri ile bağlarının zayıf olmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda uzun ve detaylı olan finansal ve sosyal raporların, yeni bilgiler eklenmesi nedeni ile daha da uzaması paydaşların çok sayıda rapor içinde önemli bilgileri seçebilmelerini zorlaştırmıştır. Özetle yatırımcıların finansal ve sosyal raporlarla alakalı en önemli eleştirisi, raporlarda yer alan bilgilerin yetersizliğinden ziyade, bu bilgilerin birbiri ile bağlantısız ve detaylı olmasıdır.

Yukarıda anlatıldığı gibi, zaman içerisinde değişen iş dünyası ve paydaşların ihtiyaçları raporlamanın da bu değişime cevap verecek şekilde değişmesine ve gelişmesine neden olmuştur. İşletmelerin zaman içerisinde yarattığı değeri en kısa, öz ve anlaşılır şekilde paydaşlarına aktarabilme yolu olarak ortaya çıkan entegre raporlama, yakın geçmişte ortaya çıkmasına rağmen hızla yayılmıştır.

Dünya genelinde entegre raporlamayı destekleyen adımlar atılmakla birlikte, Güney Afrika dışındaki ülkelerde gönüllülük esasına göre raporlama yapılmaktadır. Uygulamanın yakın tarihte başlaması ve gönüllülük esasına dayanması yayınlanan rapor sayısının istenilen düzeyde olmaması sonucunu doğurmuştur. Rapor sayısının azlığı, entegre raporların sektörü, ülkesi özsermaye veya aktif büyüklüğü gibi kriterlerle kategorize edilmelerini zorlaştırmıştır.

Entegre raporlamaya ilişkin henüz genel kabul görmüş, sınırları çizilmiş bir format bulunmamaktadır. Bunun sebebi, işletmelerin kendi deneyimlerinden hareketle en iyi raporlama biçimini bulmalarının istenmesidir. Entegre raporlamanın temel prensiplerini ortaya koyması açısından IIRC'nin yayımladığı Entegre Raporlama Çerçevesi entegre raporlamaya başlayacak işletmeler için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Entegre Raporlama Çerçevesi zorunlu bir format ortaya koymamakta, belirtilen prensiplere bağlı kalınması koşuluyla işletmeleri raporlamalarında serbest bırakmaktadır. Bu durum işletmelerin kendilerine uygun raporlama yöntemini bulmalarını sağlarken, raporların belirli bir standartta hazırlanmaması karşılaştırılabilirliklerini ve denetlenmelerini zorlaştırmaktadır.

Entegre raporların değerlendirilmesi amacı ile oluşturulmuş bir ölçüm aracı veya endeks olmaması nedeniyle raporlar hakkında yapılan değerlendirmeler Entegre Raporlama Çerçevesi'nde yer alan Kılavuz İlkeler ve İçerik Ögelerine uygunluğun tespitinin ötesine gidememektedir ve tamamen objektif bir değerlendirme yapılamamaktadır.

IIRC'nin ilke temelli yaklaşımı ve genel kabul görmüş bir raporlama formatının olmayışı yakın gelecekte entegre raporlama uygulamasının gönüllülük esasına göre devam edeceği olasılığını güçlendirmektedir. Ancak gönüllülük esasına göre her şirketin kendi formatıyla hazırladığı raporların değerlendirilmesi ve denetlenmesi oldukça zordur. Ancak, entegre raporlama uygulamalarının çok yakın bir geçmişte başladığı ve kısa zamanda önemli bir yol alındığı göz önünde bulundurulduğunda yakın gelecekte entegre raporlamanın standardizasyonu ve güvenilirliği konusunda daha somut adımlar atılacağını öngörmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akgül, Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı,
Urungu **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi**, Sayı:24, s. 134-164.
- Altıntaş, Muhasebe Tarihi ve Teorisi YL ders notları.
Taylan
- Amit, **Value Creation in E-Business**, 2001.
- Raphael,
Christoph
Zott:
- Aras, Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama, **TÜSİAD**,
Güler, 2015.
- Gaye Uğur
Sarioğlu:
- Aysan, Muhasebe ve Kurumsal Yönetim, **MUFAD Journal**, Sayı:35,
Mustafa Temmuz 2007, s. 17-24.
- Bilginoğlu, **Muhasebe Organizasyonu**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi
Fahir Muhasebe Enstitüsü, Yayın No:54, İstanbul, 1988
- Deegan, The Legitising Effect of Social and Environmental Disclosures,
Craig **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, 2002, s. 282-311.
- Demirel KOBİ'ler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (KOBİ
Utku,Burcu TFRS) Tam Set TFRS İle Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi, **Mali**
, Kemal **Çözüm Dergisi**, Sayı 103, 2011, s. 19-42.
- Gürsoy
- Eccles, G. **One Report Integrated Reporting for a Sustainable Strategy**, John
Robert, Wiley Press, 2010.
- Michael P.
Krzus
- Freeman, **Strategic Management: A Stakeholder Approach**, Cambridge
R. E University Press, 1984.

- Güvemli, **Muhasebe Tarihi**, 1.Cilt, Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Oktay Dayanışma Vakfı Yayın No:1, İstanbul, Avcıol Basım, 1995.
- Hahn, "Approaches to Corporate Sustainability Among German Companies", Tobias, Corporate Social Responsibility and Environmental Management Mandy Aktaran: Muammer Sarıkaya, Zişan Kara, Sürdürülebilir Kalkınmada Scheermess İşletmenin Rolü, Kurumsal Vatandaşlık, **Yönetim ve Ekonomi**, 2007, er Cilt 14, Sayı 2.
- Kavut, Kurumsal Yönetim, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ve Çevresel Lerzan Raporlama: İmkb 100 Şirketlerinin Çevresel Açıklamalarının İncelenmesi, **İ.Ü İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi**, yıl:21, sayı: 66 s. 9-43.
- Kaya, İdil FASB-IASB Anlaşması ve Global Finansal Muhasebe Standartlarına Doğru, **VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, 2003.
- Kaya, Yeni Bir Kurumsal Raporlama Yaklaşımı Olarak Entegre Raporlama Uğur, ve Dünyadaki Uygulama Örnekleri Üzerine Bir Araştırma, **Karadeniz Davut Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2016, s. 85-101.
- Aygün, Ömer Yazan **Entegre Raporlama Endeksi**, Türkmen Kitabevi, 2017.
- Küçükgergerli, Nabi **Entegre Raporlama Endeksi**, Türkmen Kitabevi, 2017.
- Özbay, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporları, **İşletmelerde Finansal Deniz Olmayan Verilerin Raporlanması**, Editör. Yakup Selvi, Türkmen Kitabevi, 1. Baskı, 2017.
- Özsözgün Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi ve Sürdürülebilirlik Raporu, Çalışkan, **İşletmelerde Finansal Olmayan Verilerin Raporlanması**, Editör: Arzu Yakup Selvi, Türkmen Kitabevi, 1. Baskı, 2017.
- Pekdemir, Finansal Raporlamada Terminoloji Birliği-Uygulamadan Örnekler, Recep **Mali Çözüm Dergisi**, sayı: 72, 2005 s. 21-29.
- Pekdemir, TMS – TFRS Diye Diye, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı: 107, 2011 s. Recep 117-127.

- Sarıkaya, Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık,
Muammer, **Yönetim ve Ekonomi**, cilt 14, sayı:2 s. 221-233.
Zişan Kaya
- Selvi, Sosyal Raporlama ve Gelişim Trendi, **12. Ulusal İşletmecilik**
Yakup, **Kongresi**, 2013.
Deniz
Özbay
- Sevilengül, **Genel Muhasebe**, 9. bs, Ankara, Gazi Kitabevi, 2000
Orhan
- Suchman, Managing Legitimacy: Stargetic and Instutional Approaches,
Mark C. **Academy of Management Review**, 1995 s. 571-610.
Viederman, **The Economics of Sustainability: Challenges**, 1994.
Stephen
- Wilson, Corporate Sustainability: What is it and Where Does it Come From?,
Mel **Ivey Business Journal**, Vol. 67, Issue 4, March-April s. 1-5.
Yamak, **Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Gelişimi**, Beta
Sibel Yayınevi, 1.Baskı, 2007.
- Yücel, Muhasebenin Çağlar Boyunca Gelişimi, **İ.Ü. İşletme Fakültesi**
Göksel **Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, Nisan 1982 s. 217-227.
BIST (Çevrimiçi) <http://www.borsaistanbul.com/endeksler/bist-pay-endeksleri/surdurulebilirlik-endeksi>, 18 Nisan 2017.
- Birleşmiş **Report of the World Commission on Environment and**
Milletler **Development: "Our Common Future"**, 1987.
ERTA (Çevrimiçi) <http://www.entegreraporlamatr.org/tr/hakkimizda/biz-kimiz.aspx>, 20 Nisan 2017
- EY **The concept of 'capital' in Integrated Reporting**, 2013.
EY, IIRC **Value Creation Background Paper**, Temmuz 2013.
GRI **Report Or Explain: A Smart Eu Policy Approach To Non-Financial İnformation Disclosure**, 2013
IIRC **Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi**, 2013.

- IIRC **Towards Integrated Reporting: Communication Value in the 21st Century**, 2011.
- ISO **Working Report on Social Responsibility**, ISO Technical Management Board 2004.
- SKD (Çevrimiçi) <http://www.skdturkiye.org/program/wbcstkisaca-42>, 23 Türkiye Mart 2017
- T.C Çevre (Çevrimiçi) <http://www.csb.gov.tr/projeler/iklim/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=12427>, 20 Mart 2017
- Şehircilik Bakanlığı
- T.C (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-DisIsleri_zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa, 28 Şubat 2017
- Türk Dil Kurumu (Çevrimiçi) www.tdk.gov.tr, 21 Ocak 2016.
- King Report On Corporate Governance For South Africa**, 2009.
(Çevrimiçi) <http://www.muhasabedersleri.com/genel-muhasebe-2/muhasebe-tanimi.html>, 26 Ocak 2016.